

171142 - 7

H
KINCSESTAR

A MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
KIS KÖNYVTÁRA

30. sz.

A MAI
OLASZORSZÁG

IRTA

VILLANI LAJOS báró

MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG
BUDAPEST

MAGYAR SZEMLE

A magyar értelmiség közérdekű folyóirata, az ország egyetlen általános jellegű szemléje. Bethlen István gróf elnöklete alatt, Szekfű Gyula szerkesztésében, kiadja a Magyar Szemle Társaság. Előfizetési ára 6 füzött vagy 4 kötött Kincsestár-kötettel évi 9 pengő 60 fillér.

A

MAGYAR SZEMLE KÖNYVEI

ÖNÁLLÓ NAGYOBB MONOGRÁFIÁK

Szekfű Gyula, Weis István, Hóman Bálint, Horváth János, Farkas Gyula, Babits Mihály, Julier Ferenc, Gratz Gusztáv, Genthon István és Bierbauer Virgöl tollából.

A

MAGYAR SZEMLE KLASSZIKUSAI

Horváth János: Magyar versek könyve.

Pompás antológia, felöleli a magyar költészet legszebb darabjait a legrégebb versemlékektől Ady Endréig.

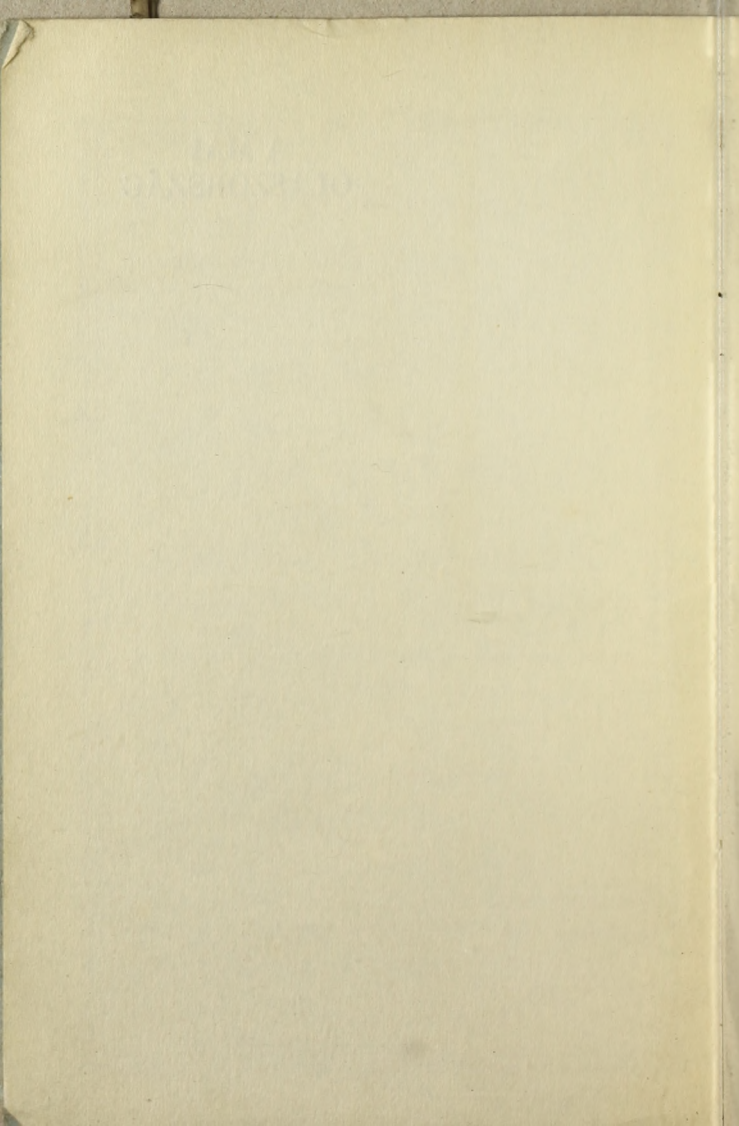
Füzve 8 pengő, egészvászonkötésben 9.60 pengő.

9113

A MAI
OLASZORSZÁG

A MAI
OLASZORSZÁG

YLA P. JACO. BARD.

K I N C S E S T Á R

A MAI
OLASZORSZÁG

IRTA

VILLANI LAJOS BÁRÓ

BUDAPEST, 1935

KIADJA A MAGYAR SZEMLE TÁRSASÁG

171142 / 2

BIBLIOTHECA ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
A
MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA
BUDAPEST

R
1977

I.

Három és fél évig tartó nehéz és véres háború után 1918 novemberében újra lábhoz tette fegyverét az olasz katona. Körülötte elült az ágyúk moraja, a puskák ropogása. A futóárkok éjszakaiját a diadalmas élet hajnala váltotta fel. A hős, aki ifjúsága legszebb éveit a halál társaságában élte át, támolmogva, mint új életre feltámadt Lázár lépett ki a sírból, amelyben mint élő eltemetve küzdött és állta az ellenség támadásait éveken keresztül. Sár és vér borították ruháját, arcán ott ült a hosszú szenvedés nyoma, de szíve és minden idegszála még jobban hozzáláncolták az eszményhez, amelyért 1915-ben magára vette a háború borzalmait. Réveteg szemei előtt kibontakozott a nagy és hatalmas Olaszország és egy új, igazságosabb társadalmi renden felépülő állam, amely számbaveszi, hogy ki-ki mivel járult hozzá a nemzet jólétéhez. A győzelem himnuszát hallotta mindenünnen, a győzelem boldogságát olvasta le minden arc-

ról, győzelemről beszélt neki minden nyomtatott betű. Ez az ő műve volt.

Azzal nem törődött az olasz katona, hogy miképpen fogják az általa elért sikert értékesíteni, annak gyümölcseit learatni. Azt nem vette észre, hogy Olaszország jussát máris megcsonkította a belgrádi fegyverszünet, amely másnak beavatkozását tette lehetővé abba, ami Isten és Ember előtt egyedül az olaszok joga volt: a felbomlott osztrák-magyar monarchia jövő sorsának igazságos rendezése. Még bízott kormányában és felelős államférfiaiban. Neki magának csak egy vágya volt: hazatérni.

Hazatért és fagyos közönnyel fogadták. Minél jobban távolodott a fronttól, annál nagyobbak bizonyult a szakadék közötté és az otthonmaradottak között. Új ember volt ő, kinek lelkiületét a háborúnak mindennél erősebb forradalmi ereje átgyúrta és akit ezért otthon már nem tudtak megérteni.

Míg állt a küzdelem, a futóárkok lakóinak millióit egy közös gondolat lendítette támadásra és ugyanaz a gondolat szegezte oda a küzdelem árán szerzett röghöz, amikor az ellenfél előretörésének kellett ellenállni. Megszűnt minden különbség ember és ember között, az egyén felaprózó fogalmát az összességnek átfogó közös gondolata váltotta fel.

A front mögött ezalatt az egyéni önzés és a meggazdagodás utáni vágy, a letűnt század szellemáramlatainak ezek a csökevényei fokozott erővel burjánzottak elő abból a talajból, amely-

nek termékenységet a háború által nyújtott kitűnő lehetőségek százszorosra fokozták.

A győzelem után a diadalmámmor végigjárta az egész félszigetet, de olyan volt, mint a nyári zivatar; száguldott és nem hagyott maga után nyomokat. A győzelem ünnepét megülték a front mögött is zászlókkal, felvonulásokkal, mire azonban a front katonája a hosszas utazás és a leszerelés hivatalos labirintusában való bolyongás után hazaért, a szívek már kihültek; otthon már napirendre tértek a háború felett. És amikor a leszerelt katona elhelyezkedésért kopogtatott, a kapzsi tőkés a munkások ezreire mutatott, akiket a háborús konjunktúra megszünthe miatt el kellett bocsátania.

Más, háborút viselt országok is ugyanezekkel a problémákkal állottak szemben. Ez tagadhatatlan. Míg azonban egyesek, hála megszervezettségüknek és kormányuk előrelátásának, meg tudtak birkózni a nehézségekkel, addig másokon a legrettenetesebb véres forradalmak szántottak végig.

Olaszország bajait azonban tetézte, hogy ki- és befelé tehetetlennek bizonyuló kormánya sem a győzelem eredményeit biztosítani, sem a belső nehézségeket áthidalni nem volt képes.

A győztes olasz hadsereg katonája otthon csendes szemlélőjévé vált annak a vergődésnek, amely az olasz küldöttség szereplését a béketárgyalásokon jellemezte. Orlando Versaillesban pusztán megtúrt személyé lett, mert elvisselte, hogy azzá alacsonyítsák le. Így azután

az olasz reménységek, amelyeket a szövetségesek ígéretei támasztottak alá — az olasz Adria, a gyarmatok — szertefoszló szép álmokká váltak.

A kormány, amely másokat nem tudott arra kényszeríteni, hogy ígéreteiket betartsák, saját ígéreteit sem volt képes beváltani azokkal szemben, akik a győzelmet kiküzdötték. Újabb csalódás érte tehát a háborúból visszatért katonát, kinek ezenfelül még saját bőrén kellett éreznie a közszükségleti cikkek állandó áremelkedésének, a líra romlásának és a társadalmi és állami rend felbomlásának vészes következményeit.

Igy érlelődött meg Olaszországban is a forradalom; de másként képelték azt a nemzetbomlasztó szocialista és kommunista irányzatok tömegeinek vezetői és másként az a kis csoport, amely a Popolo d'Italia köré tömörülve már akkor álmában látta az újjászületett nagy és egységes Olaszországot.

A felforgató elemek forradalmasító harca a hatalomért előbb indul meg és minden arra vall, hogy rohamlépésben halad célja megvalósítása felé. Előnyük a jobb megszervezettség, más államok példája és az olaszországi közhangulat. A háború eredményei nem igazolták a hozott áldozatokat. Hétszázezer olasz katona vesztette életét a harctereken a nemzet nagyságáért és boldogulásáért. A területi gyarapodás ezzel nem áll arányban, a belső bajok nagyobbak, mint valaha, a gazdasági helyzet kétségbeejtő. A szocialistáknak volt tehát igazuk, amikor

az olasz hadüzenetet elleneztek. Csak ők méltóak a jövőben a nemzet bizalmára. Azok, akiknek háborúellenes kiáltásait az 1915 májusi hadüzenet torkukba szorította, most hangosan ócsárolják a háborút és azokat, akik azt akarták. Claudio Treves szocialista képviselő az országgyűlésen kijelenti, hogy elérkezett a bűnhődés ideje a háborúba való beavatkozást akaró és tényleg beavatkozott Olaszország számára, a nagyvárosok sötét sikátoraiban pedig már gyülekeznek a tömegek, amelyek majd később megtámadják a tiszteket és katonákat, hogy háborús kitüntetéseiket letépjék, egyenruhájukat bemocskolják. A házak falain már gyakran látható az „Éljen Lenin“ felírás és a nagyszakállú Bombacci képviselő fennen hirdeti: „Azt akarjuk, hogy itt is Oroszország legyen.“ Ledönteni a hazafias érzés bálványait, kitépni a szívekből a nemzeti gondolat minden eszményképét — ez a taktika, a baloldali nemzetköziség szellemét uralomra juttatni — a végcél. Az első roham a háború gondolatát támadja, azét a háborúét, amely az egyesített olasz föld első közös nagy küzdelme volt és a közös cél erejével végleg összeforrasztotta Észak és Dél minden lakóját.

Ki fog a fenyegető fergeteggel szembenézni, ki fogja a keleti pestist az olasz határokon feltartóztatni? Ki lesz képes a nemzet még mindig többségben levő egészséges erőtényezőit összefogni, akárcsak hajdan a római fasces a birodalom hatalmának és egységének jelképe?

A római kormány a „laisser faire, laisser aller“ régi szabadelvű felfogására támaszkodik és ezzel mindennél hathatósabban elősegíti a nemzetrombolást.

A harci riadó Milánóból szólal meg. „Vissza, sakálok“, fordul a Popolo d'Italia 1919 február 18-iki vezércikke azok felé, akik a nemzetet a háborúba való beavatkozás kérdésének felvetésével két ellenséges táborra akarják bontani. „Ne merjétek megkísérelni a halott hősök széjjelválasztását. Az ő holttesteik egy nekünk szent, a magasba nyúló gúlát alkotnak, amely az eget érinti. Ne akarjatok nekik pártigazolványokat adni vagy a meglevőket tőlük elvenni. Ők nem egy párt, ők egyedül a haza tulajdonát alkotják.“ A vezércikk szerzője: Benito Mussolini. A nacionalistává lett egykori szocialista vezér újra és ugyanott bátran síkraszáll a háború nemzeti eszményéért, amelynek gondolatát 1915-ben ő vetette bele a köztudatba. Ő is kint harcolt a frontokon, megosztotta bajtársaival a szenvedéseket és nélkülözéseket, de megsebesülve még mindig idejében elfoglalhatta helyét a főszerveztői asztal mellett, hogy onnan lángszavával irányíthassa az új olasz nemzeti mozgalmat.

Március elején Dalminé-ben látjuk a jövődő vezért, ahol az ottani nacionalista érzelmű munkásság egészen különös sztrájkba kezdett. Kimondotta, hogy a munka abbahagyásával a nemzet érdekeit sérteni nem szabad és ezért nem tette le szerszámaint bérköveteléseinek kikényszerítése végett, hanem saját vezetése és

felelőssége mellett üzemben tartotta a gyárat, a tulajdonosok kizárásával. Ezt a szokatlan és normális időben elképzelhetetlen magatartást megdicsérni és a munkásokat hazafias érzésükben megerősíteni érkezett néhány órára ide Benito Mussolini, hogy azután rögtön újra Milánóban teremjen, ahol még igen nagy feladatok vártak reá.

1919 március 23-ra hirdette a Popolo d'Italia a hazafias olasz szervezetek gyűlését Milánóban. Ez a nap lett az olasz fasiszta mozgalom megszületésének napja. Hely: Milánó, Piazza San Sepolcro.

Mussolini, a doviai (Romagna) szocialista kovács fia mi lehetett más, mint szocialista. Szinte belesodródott a pártba. Öntudatlanul vagy csak azért, mert apjától örökölt vérének szavára hallgatott? Nem egészen. Benito Mussolini született forradalmár; ő a meglevő korhadtt építményt lerombolni és helyébe újat emelni akar. Archimedes hiába kereste a szilárd pontot, amelyről kimozdíthatná sarkából a világot. Mussolini megtalálni vélte a szociáldemokrata pártban az olasz politika egyetlen cselekvő erőtényezőjét, amelynek segítségével nyugalmi helyzetből kimozdíthatja a Félsgigetet és megcsinálhatja azt, ami célja volt: a forradalmat. De miként lázadó lelke nem fért meg a taktikázó elméleti szocializmussal, úgy az ő forradalmának is, előbb tudat alatt, később fokozódó erővel megnyilatkozó egyéb céljai vannak. Jellemző a következő kis epizód:

Képesítésének elnyertével Mussolini mint tanító működik Gualtieri-ben. A kis városka lakói Garibaldi-ünnepélyre készülnek. Zászlódíszben a város, virágok ékesítik a szobrot, amelyet körülvesz Gualtieri apraja-nagyja. Az ünnepi szónok azonban hiányzik és hiába is várják, mert lekésett a vonatról. Hirtelen elhatározással Mussolini terem a szószéken. Rögtönöz és csodák csodája, a fiatal szocialista a szónoklás hevében lelkében szunnyadó gondolatait fedve fel, a haza atyját és az egységes Olaszország megalkotóját magasztalja.

Gualtieri szűk határainak vasabroncsai a nyughatatlan, magasba törekvő egyéniséget sokáig magukba zárni nem tudják. Neki az élet iskolájára van szüksége. Megszökik. Svájcban bolyong, hányódik-vetődik; napszámos, kifutó, munkanélküli, éhezik és az éjjeli menedékhelyek lakója. Közben olvas és tanul. De még évekig tart, amíg összeforr benne Sorel szindikalizmusának és Macchiavelli, valamint Nietzsche individualizmusának nemes ötvözete: a nemzeti tekintély-állam.

Hazája Forli-ban látja megint, ahol új foglalkozást talált; az Osztályharc című szocialista lap szerkesztője. Innen vezeti harcát a hivatalos szocialista pártvezetőség ellen. Rohamoz, visszaverik, újra támad és bent ül a párt országos lapjának, az Avantinak főszerkesztői székében.

1914 szeptemberében az olasz szocialista párt kongresszusra jön össze, hogy a semlegesség kér-

désében újra döntsön. Lélekzetvisszafojtva hallgatja mindenki Mussolini szavait: „... a semlegességért szálltam eddig síkra, igaz... De csak a halottakban nem születnek új gondolatok egyedül az örültek ragaszkodnak rögeszméjükhöz...”

A következő pártkongresszus Mussolinit kizárja és november 13-án már megjelenik az új napilap: Popolo d'Italia. Főszerkesztője Benito Mussolini. Minden szava vérrel van írva és első oldaláról a kilótt ágyúgolyó dörejével indul magasívelésű útjára ez a szó: Háború, hogy félév múlva égzengésszerű robajjal ébressze új cselekvésre a még tétova olasz szíveket.

Mussolini káplár megsebesült. Az olasz hadsereg egyik legvitézebb önkéntese a halállal vívódik. Nem fog meghalni. A történelem kerekét megállítani nem lehet. Az, aki mozgatja, nem halhat meg.

Itt előttünk áll Milánóban az 1919. év sorsdöntő március 23-án. Halljuk, miképpen akarja ő az olasz forradalomnak a kommunista iszaptenger felé rohanó folyamát a nemzeti fel-támadás irányába terelni.

Az új mozgalom (pártról akkor még nem volt szó) tartalmát rövid, világos, a kemény elhatározást pörölyütésként jelző szavakban a Popolo d'Italia aznap reggeli számának vezércikke harsogja bele a nemzet köztudatába. A vezércikk szerzője persze Benito Mussolini.

„Szilárdan kitartunk a háborúba való beavatkozás helyessége mellett. Máskép ez nem is lehetne, hisz a háború nemzetünk történel-

mének egy kimagasló eseményét alkotja. Követeljük magunk részére a jogot az olasz élet újjászervezésére és egyben kijelentjük, hogy ez immár kötelesség, amely, ha kell, forradalmi úton is teljesítendő. Gazdagabbá kívánjuk tenni az olasz polgárt anyagiakban és szellemiekben. Óhajtjuk Olaszország nagyságát a többi nemzetek között. Az ehhez szükséges eszközöket minden előítélet nélkül választjuk meg: azokat fogjuk felhasználni, amelyeket a szükség jelöl ki, legyenek törvényesek, avagy úgynevezett törvénytelenek.“

A Popolo d'Italia vezércikkének gondolatait pontosabban körvonalazzák magának az alakuló gyűlésnek határozatai. Ezeket három pontban foglalták össze. Az első a háborúról és annak hőseiről szól. Hálával és tisztelettel emlékezik meg azokról, akik életüket és testi épségüket a hazáért feláldozták avagy kockáztatták és felállítja követelésnek a frontharcosok jogos kívánságainak teljesítését. A második pont visszautasítja Olaszország területi jogainak bárminemű csorbítását más nemzetek imperializmusa javára, világosan utalva Fiuméra és Dalmáciára, mint olasz birtokállományokra és elismerve más népek jogait is nemzeti egységükre. Végül a harmadik pont harcot hirdet az úgynevezett neutralisták, tehát azok ellen, akik a háború gondolatát megtagadva, újra hangoztatják, hogy Olaszország részére a semlegesség lett volna a helyesebb választás. Ezek ellen küzdeni kell, bármely párthoz is tartozzanak.

A március 23-iki határozatok pontosan megjelölt programot nem tartalmaznak. Világra jön azonban bennük az új eszme, amely meg nem alkuvó és felveszi a harcot azokkal, akikben diadalratörő útján akadályokat lát. Ezeket ma még csak a „neutralisti“ általános fogalmával jelöli meg, de aki az akkori Olaszország helyzetét ismeri, tudja, hogy ez a fogalom alkalmazható volt uralomra törekvő és uralmon levő elemekre egyaránt. A harmadik pontban levő utalás, hogy pártállásra nem szabad tekintettel lenni, már magában foglalja a pártokon felüliség gondolatát. Az önző pártpolitika ma még lehetővé teszi, hogy vita tárgya lehessen az a háború, amely az új Olaszország nagy építményének alapkövét alkotja. Holnap a nehezen talajba bocsátott alapkö körül fasiszták állanak őrt, akik csak azt engedik közelébe, aki benne oltárt lát.

A milánói gyűlés tehát egy harcoss mozgalom elindítója, amely már nevébe is felveszi a harc szót: Fasci di combattimento. Az elnevezésben benne van a római tradíció (Fasces) és a háborúért folytatott küzdelemben megszületett és azóta megedződött harci szellem. A program maga egyelőre csak eszmei körvonaláiban ismert és az így adott helyzetnek teljesen megfelel a mozgalom fogalma.

Harc, mozgás, cselekvés: ezek a jellemzői a fasiszmus első hónapjainak, sőt éveinek. Eleinte kevesen vannak és úgylátszik, hogy a mozgalom, amely Lombardia fővárosában

született meg, a városok lakosságára szorítkozik. Később azonban, mint az árvízkor medréből kilépett folyó, a fasizmus meghódítja a falvakat és hatalmas árja, mely északról délnek haladva mindent magával ragad, végül birtokába veszi egész Itáliát.

Ez azonban csak 1922-ben teljesedik be és mi még 1919 tavaszán vagyunk.

Csak most indítják meg komoly offenzívájukat a baloldali pártok, hogy 1919 novemberében aratott választási győzelmük után még jobban megerősödve 1920 szeptemberében a gyárak elfoglalásával végső rohamra induljanak a polgári társadalom ellen.

1920-ban az olasz polgár azzal az érzéssel feküdt esténként ágyába, hogy másnap talán már a vörös uralom köszönti. A polgári uralmat mint egy körülzárt várat ostromolják minden oldalról a szocialisták és lépésről-lépésre előrehaladva, a teljes megfojtással fenyegetik. Állandó sztrájkok a gyárakban és üzemekben, a mezőgazdasági munkások között, a közlekedési vállalatoknál (vasút, villamos, hajózás). A vasúti szolgálat rendjének megbomlása. A feladott szállítmányok teljes bizonytalansága. Gyakori vasúti lopások. Gyárak elfoglalása stb. Hasonló a helyzet vidéken, ahol főleg a déli részeken, a mezőgazdasági munkásság és cselédség birtokokat száll meg és szocialista szervezetű parasztligák kezelésébe adja. Mindez természetesen a gazdasági helyzet fokozatos romlásával jár, ami még csak hevesebb támadásokra tüzel

a szélsőségeseket. Közben a szocialisták félelmetes következetességgel és gyorsasággal hódítanak tért a községi és városi törvényhatósági testületekben. Sorra az ő uralmuk alá kerülnek a kisebb és nagyobb önrendelkezéssel bíró közületek. Mintha ezekből az ország minden részében szerzett biztos állásokból akarnák utolsó nagy rohamukat elindítani, hogy a központi kormányt térdreszorítsák.

Az újonnan szerzett tartományokban a szláv és német lakosság az impériumváltásról nem vesz tudomást, új hazáját megszeretni nem tudja és a züllés, amelynek tanuja, azt a hitet ébreszti benne, hogy az új határok csak ideiglenesek.

A kormány nem tud és nem is akar cselekedni.

Nitti, az olasz szocializmus győzelmében hitt, Giolitti pedig szabadelvű felfogásához híven, úgy vélt helyesen cselekedni, hogy mindennek szabad folyást engedett, arra várva, hogy a helyzet majd magától rendeződik. Pedig a kormány most már a polgárok életét és vagyonát sem tudta biztosítani. Mintha feloszlásban volna, felszámolás alatt állana az államhatalom; belsőföldön visszavonulva átengedi a teret a szocialistáknak, az ország határain túl pedig feladja nemcsak Albániát, hanem még Valonát is.

Alig egy hónappal a San Sepolcro-téren megtartott alakuló gyűlés után már Milánó utcáin találkozunk a fasisztákkal, hogy megvívják első csatájukat a felforgató elemek ellen.

1920 május. A szövetséges megbízottakat, kik öregségük és a rájuknehezedő mind bonyolultabbá váló problémák súlya alatt görnyedve, tanácstalanul ülik körül a párizsi tárgyalóasztalt, ökölcsapásként éri az a hír, hogy D'Annunzio egy kis olasz önkéntes csapattal megszállta Fiumét. A költő vállalkozását támogatni, ez megfelel a fasiszta célkitűzéseknek. A Popolo d'Italia helyesel, pénzt is juttat a fiúmei önkéntesekhez, Mussolini repülőgépen felkeresi a körülzárt quarnerói város parancsnokát. A fasiszták egy része már vérmes terveket hirdet: a „Marcia su Roma“ gondolata a levegőben van. De Mussolini megállást parancsol; ő politikus, aki az adott tényekkel és helyzetekkel számolni tud.

A fasizmusnak még erőt kell gyűjtenie és meg kell birkóznia az elsősorú közellenséggel, az orosz bolsevizmus olaszországi híveivel. A harc növekvő hevességgel folyik. A szélsőségesek minden újabb kísérlete fegyveres fasiszták ellenállásába ütközik, akik már akkor viselik a később egyenruhává váló fekete inget. A támadást ellentámadás követi és minden ilyen büntető expedíciónak áldozatául esik egy-egy „camera del lavoro“ (szocialista munkáskamara) vagy egy-egy szocialista lap szerkesztősége.

A gyengék sikerének titka: a gyors elhárítás, a rajtaütés. Az így elért eredmények erősítik a hitet, amelynek fénye képes lesz arra, hogy előbb a közömböseket, majd az ellenséget is megígézzze, hatalmába kerítse. Mint

olajcsepp a vízben, úgy terjed a fasiszta mozgalom a városokból szerte a falvakba. Az alvezérek lelkes tevékenységének köszönhető elsősorban a legveszélyesebb vidékek meghódítása; Ferrara tartományában Italo Balbo, az Emiliában Dino Grandi, Friuliban Francesco Giunta az urak és ugyanakkor tör előre a feketeinges mozgalom Toscanában, Pugliában, Abruzzóban, Piemontében.

A siker útjait az elesettek holtteste borítják. De lelkük tovább száll a győzelmes hadsereggel. Sorakozónál az ő neveiket is felolvassák és a megmaradtak karban kiáltják a „presente“-t („jelen“), mintegy jelezve az eszme halhatatlanságát, mely a mártírok friss vérével erősödve, még hatalmasabb nekilendüléssel indul további útjára.

1920 végén és a következő év elején az olasz lapok szinte naponta harcjelentéseket tartalmaznak. Nem múltott el nap a nélkül, hogy a belső háborúnak áldozatai ne lettek volna. Feketeinges fasiszták, kékinges nacionalisták és az „arditi del popolo“-nak nevezett szocialista védőrség egy nagy gomolyagba keveredve verekednek a porondon, mialatt Róma, mintha csak mutatványról lenne szó, a közönség szerepét tölti be.

Az új választások előestéjén (1921 május) már nyilvánvaló, hogy a fasisztáknak sikerült a kommunista rohamot megállítani és hogy immár egyenlő erők állanak szemben egymással. A kormány taktikája diadalmaskodni látszott.

Giolitti meg volt elégedve. A kommunistákat legyőzték. Most beengedjük őket a parlamentbe, gondolta, ahol a fasizmus céljához ért hajója vagy megreked, vagy ha újra kimegy a tengerre, a célkitűzés iránytűjének hiányában majd elvész az olasz politika vizein. Nem is kár érte, hisz felfogásában forradalmi, sőt köztársasági.

A forradalmiság vádja helytálló volt, mert a fasizmus félúton nem állhatott meg. Az elsőszámú közellenség után a sorrendben második számúnak kellett következnie, amely erősebb és veszélyesebb volt: a kormánynak. Az államforma kérdésében azonban a helyzet még kialakulatlan: a köztársasági áramlatok fennállanak, de mindjobban erősödik a monarchista irányzat, különösen Piemonte beszerzése óta.

A választások után, amelyek 34 képviselőt juttattak a fasisztáknak, új fordulat: Mussolini Treuga Dei-t köt a szocialistákkal. Úgyes politikai sakkhúzás, amely az ellenfélt — immár a kormány — zavarba hozza, de egyben veszedelmes krízist robbant ki a fasiszta mozgalom szervezetében. Egyes alvezérek elégedetlenek és Mussolini maga leköszön a vezetésről, tudja persze, hogy személye a mozgalommal most már annyira összenőtt, hogy rövidesen megint csak az ő kezeibe kerül a gyeplő, amelyet azután még szorosabbra foghat. Így érünk el a november 7-iki (1921) római nagy fasiszta kongresszushoz, amely hivatott a békét a vezetők között megpecsételni és az összes, a mozgalommal kapcsolatosan felmerült, tisztázásra szoruló kér-

déseket rendezni. Ezen a kongresszuson már 2200 fasiszta szervezet 310.000 tagjának képviselői vettek részt, bizonyságául a mozgalom hatalmasan meggyarapodott erejének.

A béke megpecsételésére Grandi átöleli Mussolinit és határt nem ismerő lelkesedés közepette kijelenti, hogy a jövőben semmi sem lesz képes éket verni a fasizmus sziklatömbjébe, amelyet a közös hit és akarat alkottak. Határozatot hoz a kongresszus a mozgalomnak párttá szervezésére és rendezi a fasizmus viszonyát a testvéri nacionalista párthoz, megállapítva a kettő céljainak azonosságát és előkészítve egybeolvadásukat.

Az 1921. évnek a fasizmus történetében óriási jelentősége van. Erre az évre esik a szocialistákkal való megegyezés, amely, ha később fel nem mondják, egészen más irányzatot adhatott volna a mozgalomnak, erre a római nagy kongresszus súlyos határozataival — a párttá átalakulás, a milícia (szabályszerű fasiszta fegyveres hadsereg) felállítása, az első fasiszta szakszervezetek (szindikátusok) létesítése, a mozgalom hatalmas arányú kiterjesztése a városok határai közül a falvakba, a királyság eszméjének erős térhódítása a köztársasági áramlatokkal szemben, Gerarchia címen egy új folyóirat megindítása Milánóban, amely hivatott lesz az új eszmét a szellemi élet legmagasabb rétegeibe is belevinni.

A Marcia su Roma évének elején a fasizmus már az egyetlen eleven erő Olaszországban.

A pallos Mussolini kezében van és tőle függ, mikor fog azzal a kormány fejére lesujtani. A szocialisták, kikkel a Treuga Dei megszűnt, még egy utolsó kísérletet tesznek. Az általános sztrájk, amellyel ki akarják erőszakolni a maguk forradalmát, azonban már tehetetlenségükbe fullad. Az elhagyott munkahelyeket rögtön szervezett fasiszták foglalják el és hiába sztrájkolnak a munkások, a munka tovább folyik.

Az események ezentúl már nagy gyorsasággal peregnek le. Róma még egy új kormányval kísérletezik. Bonomit Facta váltja fel. De csak a személy változik, a helyzet marad a régi. Október 24-ére Mussolini nagy fasiszta felvonulást hirdet Nápolyba, hogy meghódítsa az ország déli részeinek lakosságát is, amely eddig nincs kellőleg beszerveve a pártba. Közben fontos kijelentést tesz a királyságra vonatkozóan: „Azt hiszem, lehetséges lesz új alapokra fektetni a kormányzást, a királtság intézményének érintetlenül hagyása mellett.“

A nápolyi felvonulás: diadalmenet. A déli tartományok népe lelkes tüntetéssel fogadja szívébe a fasisztákat. Itt Mussolini már bejelenti a következő napok nagy eseményét: „A helyzet úgy parancsolja, hogy vagy átadják nekünk a hatalmat, vagy magunk vonulunk Róma ellen, hogy azt magunkhoz ragadjuk.“

Amit október 24-én Mussolini bejelentett, október 28-án bekövetkezik. Fegyveresen, de kardcsapás nélkül értek Róma elé a feketeinges seregek. Ellenállást senki sem fejtett ki. Mus-

solini Milánóban főszerkesztői székében ülve várja a fejleményeket. Egyszerre megszólal a telefon: Ő felsége az ostromállapot elrendeléséhez nem járult hozzá, magához kéreti rögtön Mussolinit, hogy megbízza őt az új kormány megalakításával. A nép örömmámorától kísérvé utazik a Vezér a fővárosba, míg közben az ősi Róma utcáin szakadatlanul hangzik az „ifjúság“-ot ünneplő új himnusz. Visszhangozzák ezt a Forum romjai, a középkori bazilikák és az új városrészek modern épületei egyaránt. A két és félévezredes Róma újjászületett.

II.

A diadalt nyomon követi az új harc, az új cselekvés; a régi kormányzati rend ledöntését az állam és a nemzet új szervezetének felépítése. Több mint három és fél éves kemény küzdelem zárul le a cél elérésével, de nyugvópont, pihenés nincs. Déli 12 órakor folyt le a kihallgatás a királynál és az esti lapok már hozzák az új kormánylistát. Nemcsak fasiszták, hanem a régi pártokból származó politikusok is szerepelnek benne. A fasizmus nem rombol, mint Moszkva; a régiből megtartja azt, ami jó és az állam gépezetének elkopott alkatrészeit fokozatosan cseréli fel újakkal. És ott van a miniszterek listáján az olasz háború két legdicsőbb katonájának neve: Diaz és Thaon de Revel. Velük indul meg az újjáépítés munkája, miként a háborúban született meg a nemzeti forradalom tüze, amelynek lángját 1919-ben ugyancsak a háború gondolata lobbantotta ki.

Este nyolc órakor a Duce kiadja a parancsot, hogy a Rómában lévő 80.000 fegyveres feketeinges 24 órán belül a fővárosból elszállítandó. A keresztülvitel lehetetlennek látszik,

de másnapra kiderül, hogy az erős akarat képes a legnagyobb nehézségeket is legyűrni. Az első próbát a fasiszta kormány kiállotta.

Az a Róma, amely titokban még önkényuralomtól, megtorló intézkedésektől rettegett, megkönnyebbülten sóhajtott fel. Most már a miniszterelnök parlamenti bemutatkozó beszédét várta, amely azután tényleg teljes megnyugvást hozott, egyben azonban eddig még nem hallott határozottsággal kijelölte a nemzeti építő munka nyílegyenes útját.

„Koalíciós kormányt alakítottam, de nem azért, mintha a parlamenti többségre súlyt helyeznék, hanem azért, mert az újjáépítő munkára össze akarom fogni a nemzet egész teremtő erejét.“ „Programmot kívántak tőlünk. Nem programmban van nálunk hiány, de emberekben és akaratban a program végrehajtására. Az olasz élet minden — ismétlem: valamennyi nehéz problémája megoldást nyert már eddig is, de csak papíron, mert hiányzott az akarat, mely a terveket valóra váltotta volna. Ez a kormány rendelkezik az ehhez szükséges kemény akarral és eltökéltséggel.“ „A belső politika irányvonalát három szóban foglalhatom össze: takarékoság, munka, fegyelem.“ „Államnak és kormánynak ma csak egy feladata lehet: tudatában lenni annak, hogy azon az elenyésző kisebbségen kívül, amely a politikából él, 40 millió olasz van még, aki termel és dolgozik és kívánja, hogy munkáját ezentul semmi sem zavarja meg...“

Nem fontos, hogy a faszizmusnak az első években még kishitűekkel, elégedetlenekkel, sőt belső ellenséggel kellett megmérkőznie, hogy a régi pártok utolsó kísérletként a parlament elhagyásának eszközéhez nyultak és megcsúfolva a római tradíciót, elnevezték ezt az Aventinus-ra való kivonulásnak, hogy bizonyos elemek fegyelmetlensége komoly krízissel fenyegetett, melyet csak a Duce erélyes rendszabályai állíthattak meg, hogy külföldre menekült destrukció az olasz névhez nem méltó eszközökkel külföldi támogatással próbált a hazai eseményekbe beavatkozni. Ezekről az eseményekről a történelem nem vesz tudomást, feljegyzi viszont azt, hogy uralomrajutása után alig néhány esztendő alatt a fasiszta gondolat már minden olasz szívben otthonra talált és a jelvény, amelyet minden olasz büszkén visel, nemcsak azt jelenti, hogy az illető fasiszta, hanem azt is, hogy alkotó eleme a nagy olasz nemzetnek. Ez a nemzet egységes, megbonthatatlan és olyan magasabbrendű fogalom, amely a régi értelemben vett egyéniséget megszünteti ugyan, viszont tízszeres és százszoros értéket és jelentőséget ad az egyénnek, a köz érdekében elvégzendő munka arányában. Fasiszta és olasz, faszizmus és olasz nemzet: ezek a fogalmak egybeolvadtak.

Fel fogja jegyezni az olasz történetíró azoknak az újításoknak sorozatát, amelyekkel a faszizmus rögtön első éveiben az olasz nemzetet megajándékozta.

A megoldott feladatok között első helyen áll a rend helyreállítása. Rend a belső fronton, ahol megszűnik a régi belső háború, az utcai tüntetés és összetűzés. Rend a vasutaknál, hajózásnál és általában a közlekedés terén. Az utasok és áruk szállítása biztonságban és pontosan bonyolódik le. Nincs többé vonatkozás, ami pedig a háborút megelőző állapotokkal szemben is nagy haladást jelent. Rend az adózás körül. Az olasz polgár, akit a súlyos adóterhek amúgy is nehéz próbára tettek, még ezenfelül a bonyolult adórendszer ösrengetegében volt kénytelen nagy időveszteséggel eligazodni. A terheket könnyíteni nem lehetett, de legalább megegyszerűsödött az adóztatás módszere azzal, hogy adókat összevontak. Rend az államháztartásban, melynek hiányát sikerült eltüntetni.

A rendcsinálással egyidejűleg minden téren mutatkozik az új szellem. A közoktatásban a Gentile-féle reform jobban kiemeli a jellem és akarat nevelését és közelebb hozza az ifjúságot az élethez. Ugyanakkor más intézkedések a fiatal nemzedék testi nevelését mozdítják elő hatalmas lendülettel. Ennek köszönhető az olasz sportélet nagyarányú fejlődése. Más az új kormány álláspontja a katolikus egyházzal szemben. A fészület újra elfoglalja helyét az iskolákban, ahol kötelezővé válik a vallásoktatás. Erőteljes népesedési és népjóléti politika érvényesül. A fasiszta felfogás szerint a népesség szaporodásában a nemzet fizikai és erkölcsi ereje jut kife-

jezésre. Bár Olaszország lakossága területéhez arányítva túl nagy, a népesedési politika erőteljes alátámasztására Mussolini kormánya külön gondot fordít. Új intézményt kap tehát az anya- és csecsemővédelem, egyes népbetegségek (tüdővész, malária) elleni küzdelem. A gazdasági politikában a cél az, hogy Olaszország sem nyers-, sem pedig egyéb termékekben ne függjön kizárólag a külföldtől. Fokozandó tehát a hazai gabonatermelés, a szén pótlására pedig a bőven meglévő vízierők használandók ki. Fokozott figyelemmel fordul most már az anyaország a gyarmatok felé, jobban kihasználja azoknak még érintetlen erőforrásait. A külföldre szakadt olaszokban sikerül a nemzeti öntudatot ébrentartani és fokozni egy új szervezettel, amely Rómából központilag irányítja őket és ha kell, erélyesen száll síkra jogaikért.

„Lehetetlen a külpolitika oly ország számára, amelyben nincs meg a belső rend és egyensúly“, — jelenti ki egyik beszédében Mussolini. A fegyelem, a rend és az egység megteremtése után, most már Olaszország is elfoglalhatta a neki kijáró helyet a világpolitikában, mint igazi nagyhatalom. Azok megnyugtatóására azonban, akik a fasiszta uralommal kapcsolatban külpolitikai kalandoktól tartottak, a Duce, alighogy átvette az uralmat, leszögezi álláspontját, amelyet minden későbbi tette igazol: A szerződéseket be kell tartani. A szerződések azonban nem örökéletűek és nem megváltoztathatatlanok; amennyiben betartásuk nehézsé-

gekbe ütköznek, új bírálathoz tárgyként tehető és felülvizsgálható.

Jellemző a fasiszta kormányra, hogy rendeletekkel dolgozik, amelyeket csak akkor emel törvényerőre, amikor az élet és a tapasztalat már igazolta őket.

Kormányprogram nincs, de mégis minden az óramű pontosságával történik. Egyik követi a másikat és nincs beváltatlan ígéret. Mi hát az a titkos erő, ami mindezt mozgatja, ami friss vért önt a lankadt erekbe, amely egy nemzet minden fiát felruházza azzal az erővel, hogy mint egy akarat minden akadállyal megküzdve, ha kell, a lehetetlent is megkísérelje?

A fasizmus erejét az a rendíthetetlen hit adja, amely ma minden olaszban él. Ez az élő erő milliókat mozgat és méltán kiváltja az egész világ csodálatát.

Lássuk az új hitnek tételeit, lapozzunk katekizmusában :

A fasiszta világszemléletet teljes terjedelmében Mussolini „La dottrina del fascismo“ című írásában találjuk.

A fasizmus egy új állami és társadalmi rend megalkotója, amely az emberi közösséget új alapokon építi fel, neki az eddigetől eltérő tartalmat ad és új célokat tűz ki. Mint eszme, mint világszemlélet a fasizmusnak egyetemes értéke van. A benne rejlő szellemi erő, bár olasz földből sarjadt ki, megindítója és mozgatója lehet tehát más államok hasonló törekvéseinek is. „Kijelentem, hogy a fasizmus,

mint gondolat, mint világszemlélet, mint lényeg egyetemes; megnyilvánulása ugyan olasz, szellemen azonban egyetemes“ — mondta Mussolini a Palazzo Veneziában 1930 október 27-én tartott beszédében, amelyben ennek kapcsán utal egy fasiszta Európa lehetőségére is. A gyakorlatban a fasiszta állam, miként azt ma Olaszországban tényleg látjuk, olasz és csakis olasz. A fasizmus ugyanis, amidőn testet ölt, amikor a benne rejlő szellemi tartalmat a gyakorlati életbe átülteti, alkalmazkodik a hely és az idő követelményeihez, számbaveszi az emberek és az egész nép lelkületét, történelmi fejlődését és hagyományait.

Távolról szemlélve az olasz állam átalakulását, a szellemi és cselekvő erőket széjjelválasztani igen nehéz, mert hisz a fasiszta gondolat magában foglalja a tettet, azaz a rögtöni megvalósítást is, egyben pedig irtózik mindennemű elvont elmélet felállításától. A fogalmak tisztázását és a fasizmus szellemi tartalmának felismerését szolgálja viszont, ha leszögezzük az egyén és az állam új meghatározását, továbbá egyrészt a fasiszta, másrészt az Olaszországban már letűnt liberális és szocialista államrend között fennálló különbségeket, miként az Mussolini írásából leszűrődik.

A fasiszta állam az egyén elé oly feladatokat tűz, reá oly kötelességeket ró, amelyeknek az csak akkor felelhet meg, ha önálló és honfiktársaitól független életének azokról a lehetőségeiről, amelyeket neki a szabadelvű világrend

nyújtott, lemond. A liberális Jules Simon eszménye olyan állam volt, amely igyekszik magát szükségtelessé tenni, hogy az egyén érvényesülésének útjában ne álljon. A szabadelvű világrend tehát végső következtetésében minden embernek meg akarta adni annak a lehetőségét, hogy megalkossa a maga egyéni világát, mikrokozmoszát és ennek a törekvésének szolgálatába állítja az államot, amelynek feladata tisztán abban áll, hogy őrtálljon, nehogy az egyén nyugodt életét mások, törvényen kívüli cselekedeteikkel, megzavarják. A háborús gondolatvilág szülöttje, a fasiszmus, megköveteli, hogy a nemzet minden egyes tagja egyéni világáról lemondva, az összességbe, tehát az államba illeszkedjék bele. „Az egyén csak az államban élhet és csak amennyiben magát teljesen aláveti az állam céljainak.“ Ime egy idézet Mussolini egyik beszédéből, amely világosan körülírja azt a szerepet, amelyet a fasiszta felfogás az egyes embernek juttat. Egyrészt az egyén, másrészt pedig az összeséget jelentő nemzet, illetőleg állam fogalmak összeolvadnak. Az egyén élete viszont a közösségben új és magasabb tartalmat nyer. A fasiszta államban minden ember egyben megtestesíti a nemzet, a haza fogalmait és azt a magasabb gondolatot, amely egyéneket és nemzedékeket a közös múlt és a közös történelmi küldetés erejével összeforraszt. Meg kell hogy szűnjék tehát a kellemes és könnyű élet ösztönszerű keresése, helyet adva egy új felfogásnak, amely elvonatkoztatva az

életet a tér és idő határaitól, az embert oly magasabb célok szolgálatába állítja, amelyek életének emelkedettebb tartalmat adnak és egyben arra kötelezik, hogy a magasabb célokért bármikor sajátmagát is feláldozza. A fasizmus minden embertől komoly munkát követel, elveti a henyélő és úgynevezett kellemes életet (mint Mussolini Emil Ludwiggal folytatott beszélgetésében mondta: „La vita comoda“). Az életet harcnak fogja fel; harcot lát a munkában is (ebből a gondolatból ered például a „gabonacsata“ kifejezés, amely az a törekvés, hogy az emberi munka lehetővé tegye Olaszország gabonatermelésének fokozását). De nem retten vissza a fegyveres harctól sem akkor, ha az csak lemondás avagy megalázkodás árán volna elkerülhető. Azok az elgondolások tehát, amelyek alárendelnek minden egyebet a béke fenntartásának, a fasizmussal nem férnek meg.

Mivel a fasiszta államban az egyes ember, a nemzet és az állam fogalmai egyé lesznek, elnyomásról nem lehet szó. 1927 május 27-én tartott parlamenti beszédében igen világosan magyarázta ezt meg Mussolini: „Bejelentem ma a világnak az egységes és hatalmas olasz állam megalakulását, mely az Alpoktól Sziciliáig terjed. Ez az állam egy központtal bíró, megszervezett és egységes demokratikus alakulat. Ezen belül a nép teljes mozgási szabadsággal bír. Vagy az állam várának falai között helyezük el ugyanis a népet és akkor az védősereggé válik, vagy kívül marad a falakon, de akkor

támadóvá lesz.“ Az új Olaszországban az állam minden; rajta kívül nincs élet. Minden az államban, mindent az államért, semmit az állam ellen. Ez az új jelszó. Az állam azonban nem elnyomó, hanem az összeség akaratának kifejezője. Annak a magasabbrendű cselekvési szabadságnak, amelyet az állam magának biztosítani tud, részesévé válik minden egyén is.

A liberálizmus államellenessége abból eredt, hogy a szabadelvű világszemlélet tulajdonképpen mint az önkényuralom ellenhatása keletkezett. Abban a pillanatban, amidőn az állam és az önkényuralom fogalmai megszűntek azonosak lenni és az állam — mint azt pl. a mai Olaszországban láthatjuk — a nép lelkének és akaratának kifejezőjévé vált, a szabadelvű felfogás elveszítette létjogosultságát. A fasizmus tehát elveti a liberalizmust, épúgy mint a szocialista tanokat, amelyek az osztályharcon alapulnak. A korporációs rendszerrel, mint azt később látni fogjuk, a fasizmus az osztályharcot végleg kiküszöböli.

Mussolini „La dottrina del fascismo“ című írására hivatkoztunk, mielőtt a fasizmus szellemi tartalmának taglalásába fogtunk volna. Ez a mű — egyedüli a maga nemében — alig néhányéves. Élő hit volt azonban előtte is a fasizmus, mely már több mint egy évtizeden át cselekedetekkel és alkotásokkal átvitte az életbe írásba még nem foglalt tanát.

Átalakulások, újítások szüksége mutatkozott minden téren. Érintetlenül nem maradhatott sem az állam, sem a társadalom szervezete, tehát a közjog, az állami közigazgatás, sok vonatkozásban a magánjog és egyéb jogszabályok sem.

A faszizmus történetéből láttuk, hogy a később párttá alakult nemzeti mozgalom egyedül a gondolat fegyverével a maga táborába tudta vonni az olasz nép összességét. Ennek a pártnak már a Marcia su Roma előtt megvolt a maga szervezete, melyet az egész nemzet egységes akaratanak és közös törekvéseinek élő vére táplált. Az állam ezzel szemben olyan volt, mint valami vértelen organizmus. A faszizmusnak természetesen saját eleven erejét be kellett illesztenie abba az új közjogi rendszerbe, amelyet az általa feltámasztott és az eddiginél sokkal nagyobb jelentőséggel és hatalommal felruházott állam maga körül kiépített.

A tényleg már évek óta fennálló helyzetet szentesítette az 1932 november hó 21-én kiadott törvény, amely a fasiszta párt alkotmányát (statuto) az állam törvényei közé iktatja és ezáltal a pártot annak összes szerveivel alkotmányos tényezővé avatja. Ezzel a fasiszta párt és az állam között fennálló helyzet teljesen világossá válik és megszűnik minden lehetősége annak, hogy a párttal és az állammal szemben fennálló kötelelességek ellentéteket idézzenek fel. A pártalkotmány első pontja megadja a fasiszta párt közelebbi meghatározását: „polgári milicia, a Duce parancsnoksága alatt, a fasiszta állam

szolgálatában.“ A továbbiakban felsorolja a statuto a párt hivatalos szerveit és alakulatait. A legfontosabb szerep a párt titkárának és az igazgatótanácsnak (direttorio) jut. A párttitkár kinevezését és felmentését a Duce javasolja a királynak. Az igazgatótanács tagjai két altitkár, egy ügykezelő (adminisztratív) titkár és további hat tag. Ezeket a Duce nevezi ki. Az igazgatótanács élén a párttitkárt illeti meg a párt és összes belső szerveinek vezetése és irányítása a fasiszta nagytanácstól nyert irányelvek szerint, továbbá az együttműködés biztosítása a képviselőházzal és a szenátussal. Bőven foglalkozik a pártalkotmány a párt fegyelmi rendjével és a büntetések, nevezetesen a pártból való kizárás alkalmazásával. A bűnösség kivizsgálása minden esetben a legnagyobb körültekintéssel és lelkiismeretességgel történik, tekintettel arra, hogy a kizárt fasiszta többé a közéletben nem szerepelhet.

A párt mint törvényes tényező az állam szolgálatába állítja az olasz nemzet megszervezett tömegeinek akarátát és erejét. Rajta keresztül a nemzet minden tagja résztvesz az állam életében. A fasiszta forradalom vívmányait biztosítani, lehetővé tenni, hogy a kormányzat fontos és a nemzet jövőjére kihatással bíró elhatározásai a fasizmus szellemével összhangban álljanak és végül a vezetők cselekvő munkájába a fasizmus nagy erejét belevinni — erre hivatott az új Olaszország legeredetibb közjogi alkotása, a fasiszta nagytanács.

Az új szerv felállítása egybeesik a fasizmus uralomrajutásával, mai alakjában való megszervezését azonban csak későbbi törvényeknek köszönheti, amelyek közül a legutolsó 1929-ből származik.

Tagjai: a Marcia su Roma négy vezetője, quadrumvirje (De Bono, De Vecchi, Balbo és az elhunyt Michele Bianchi), a képviselőház és szenátus elnökei, a külügy-, a belügy-, igazságügy-, pénzügy-, nevelésügy-, földművelésügy- és korporációs miniszterek vagy államtitkárok, az olasz akadémia elnöke, a fasiszta párt titkára és az altitkárok, a fasiszta milícia parancsnoka, az államvédelmi törvényszék elnöke és a fasiszta konfederációk elnökei. A Duce ezenkívül három évre a nagytanács tagjává nevezhet ki egyes személyeket, akik mint volt miniszterek, azaz államtitkárok, mint párttitkár vagy más minőségben a fasizmus körül különös érdemeket szereztek. A tanács elnöke a kormányfő, titkára a fasiszta párt titkára.

A fasiszta nagytanács tanácsadó szerv és mint ilyen befolyását érvényesíti a kormány, az országgyűlés és az államfő elhatározásaira. Tanácsadó szerepe a felségjogoknak, mint a hadüzenetnek és békekötésnek gyakorlásánál is biztosítva van. Munkájában teljesen független, de neki alárendelve sincs sem az országgyűlés, sem a kormány, amelyek tőle nem utasításokat, hanem csak tanácsokat kapnak. Ülési titkosak.

Tanácsadó feladatai mellett azonban a nagytanácsot még igen fontos közjogi ténykedések is

illetik meg: összeállítja a képviselőjelöltek jegyzékét, miként azt a később tárgyalandó új korporációs népképviseleti rendszer előírja és állandóan nyilvántartja azok jegyzékét, akik a kormányfő személyében netán bekövetkezendő változás esetében a királynál javaslatba hozandók.

A fontos közjogi újítások között foglal helyet a kormányfő szerepének új meghatározása. Maga az elnevezés új: eddig Olaszországnak miniszterelnökei voltak, ezentúl a kormány élén a kormányfő (Capo del Governo) áll. Ő a királynak, a kabinet többi tagjai a királynak és neki felelősek. Személyét a törvény fokozott védelemben részesíti. Az ellene elkövetett minden mérsnylet az újra bevezetett — de csak kevés büntett esetében alkalmazott — halálbüntetést vonja maga után. Büntény a kormányfő becsületének megsértése is. Ezekben a bűnügyekben ítélni az államvédelmi törvényszék hivatott.

Nem lenne teljes az új állami rend képe a közigazgatás új megszervezésének legalább futólagos ismertetése nélkül. Itt is a fasiszmusnak a központi hatalom erősítésére való törekvése volt irányadó. Növekszik a provinciák (tartományok) vezetőinek, a prefektusoknak hatalma és tekintélye, viszont az ő munkájuk is jobban bekapcsolódik a központi kormányzatéba, melynek irányítása és ellenőrzése jobban érvényesül. Megszűnnek mind a tartományi, mind a községi választott törvényhatóságok és választott polgármesterek. Helyökbe lép a tartományi közigazgatásban egy kinevezett igazgatótanács (Rettorato),

helyenként változó, a népesség számához arányuló taglétszámmal. A községek élére a kinevezett podesta kerül, aki mellett egy ugyancsak kinevezett tagokból álló községi tanács működik, mint tanácsadó szerv. Megszűnnek a régi kereskedelmi kamarák is, amelyeknek feladatait ezentul az újonnan alakított tartományi gazdasági tanácsok veszik át; összetételükről kizárólag gazdasági szempontok figyelembevételével és nem választás útján történik gondoskodás.

Ha csak rövid vázlatban is, ime, az új állam szervezete. A következő fejezetben látni fogjuk miképpen állítja a fasizmus ennek az államnak a szolgálatába az egész nemzet eleven termelő és teremtő erejét.

III.

A fasiszta államnak, amely a ma és holnap kicsinyes gondjait mellőzve, képes volt a nemzetet a történeti hivatás magaslatára emelni, oly emberekre van szüksége, akik a munkában testileg és lelkileg megedződve, mint férfiak állják a harcot a nagy eszményekért, békében és háborúban. Az a kormány tehát, amely magasabb célok jegyében egyesít minden erőt, egyéneket nem lát, hanem csak nemzetet, köteles biztosítani azt is, hogy az olasz nép minden fia résztvehessen a közös munkában, teljes erejével, felsőbbrendű célok szolgálatában és anélkül, hogy önző érdekek abban megzavarhassák. Az osztályharc, amelynek meddő küzdelmeiben addig a termelő erők jórésze felmorzsolódott, Mussolini uralomra jutásával tényleg megszűnt. Szükség volt még a termelés új megszervezésére és rendjére, amely az osztályharc végleges kiküszöbölése után, a fasiszta gondolatvilágot átültesse a gazdasági életbe is, ahol azelőtt erősebben, mint máshol uralkodott az egyéni önzés és kapzsiság.

Az új Olaszország megalkotója a feladat fontosságával épp úgy tisztában volt, mint annak

nehézségeivel. Tudta, hogy eszményei sohasem lesznek összeegyeztethetők sem a liberális, sem a szocialista gazdasági renddel. Kiegyezés, megalkuvás lehetetlen volt. Tiszta helyzetet kellett teremteni. A szocialista roham visszaverése után tehát sor került a liberális gazdasági rend megdöntésére és minden maradványának eltakarítása mellett újjal való pótlására, amelyet azóta a korporációs rendszer elnevezés alatt ismer a világ.

„A korporációs állam a faszizmus legvakmerőbb, legforradalmibb újítása“ — mondja egyik beszédében a Duce, ezzel is jelezve, hogy Olaszország, a máshol még egyedül irányadó évszázados tanokkal szakítva, saját házában a régitől teljesen eltérő új rendszert léptetett életbe. Ez az újítás szellemi leszármazottja, édes gyermeke magának a faszizmusnak. „Lo stato fascista è corporativo o non è fascista“, vagyis, ha a fasiszta állam nem a korporációs rendszeren alapul, akkor nem is fasiszta; ez a másik kijelentése Mussolininak igazolja a faszizmus és a korporációs rendszer szerves összefüggését.

Amint már a faszizmus más alkotásainál is láttuk, a korporációs rendszernél is a megvalósítás részben megelőzte az elvek leszögezését és írásba foglalását. Az 1926. évi törvény az első és igen fontos lépés gyakorlati téren, de a szellemi keretet, a tetteket irányító nagy gondolatokat csak az 1927-ben megjelent munkaalkotmányból (Carta del Lavoro) ismerjük meg.

A Carta del Lavoro az olasz közjogban egészen különleges helyet foglal el. Nem törvény

és nem alkotja az olasz alkotmány kiegészítő részét sem és mégis fontossága, kihatása a nemzet életére szinte egyedülálló. Nem tekinthető törvénynek tartalmánál fogva, mert nem jogszabályokat, hanem magasabb rendű irányelveket foglal egybe, amelyeknek szelleme és útmutatása később megalkotandó törvényes intézkedések kiinduló pontja és vezérfonala. Nem ered a törvényhozó hatalomtól, hanem egyenes megnyilvánulása a fasiszta forradalomnak, amelynek gondolatait tolmácsolja, vívmányait megrögzíti. Az „Emberi jogok deklarációjával“, vagy „Marx és Engels kiáltványával“ lehetséges egyedül a hasonlat, de csak alaki és jogi szempontból, mivel a Carta del Lavoro tartalma ezekétől épp oly távol áll, mint a szabadelvű és szocialista világszemléletek a faszizmustól.

Tárgyi szempontból négy részre osztható a munkaalkotmány 30 pontja:

1. A korporációs állam és annak szervezete.
2. A kollektív munkaszerződések és azok biztosítékai.
3. a munkaközvetítés.
4. A munkásság jóléte, segélyezése, nevelése és kiképzése.

Az első rész a gazdasági életbe is beleoltja a fasiszta államelméletet, az egyén és az állam új fogalmait. Új tartalmat ad az érdekvédelmi testületeknek (szindikátusoknak) és eléjük új célokat tűz. Kijelöli útjukat az állam életébe való szerves bekapcsolódásra. Kiemeli az egyéni kezdeményezést és a tőke fontosságát, de a nemzet magasabb érdekeinek megfelelőleg — ha kell — beavatkozási és ellenőrzési lehetőséget ad az ál-

lamnak. A kollektív munkaszerződésekre vonatkozólag a Carta del Lavoro körvonalazza azokat az elveket, amelyeknek tiszteletben tartása törvényes intézkedésekkel biztosítandó. Ezekon kívül eső szempontok a helyi körülményeknek megfelelően érvényesíthetők. A munkaszerzést és közvetítést ezentúl csak állami hivatalok láthatják el. Magánosok, érdekképviselői testületek minden ténykedése e téren megszűnik. Végül a negyedik rész kimerítő felsorolását adja a munkásvédelmi intézkedéseknek és törvényeknek, melyeket a fasiszta kormány részben már megvalósított, részben pedig tervbe vett.

A Carta del Lavoro megjelenésekor a benne foglalt célkitűzések és elvek egyrésze már testet öltött az olasz gazdasági életben. Egy év telt el akkor már azóta, hogy az 1926. évi törvény az érdekképviselőteket új alapokon és új szellemben szervezte meg. A szerzett tapasztalat a várakozást, a reményeket igazolta és a Carta del Lavoro bizalommal szentesíthette a már meglevő olasz szindikátusokat, federációkat és konfederációkat, mint a felépülő új korporációs állam első alappilléreit.

A szabad szervezkedés joga az új Olaszországban is változatlanul fennáll. Míg azonban a liberális felfogás az érdekközösség alapján történő szervezkedést a gazdasági életben magánügynek tekintette és nem engedte meg, hogy az állam a megszervezett erők küzdelmébe beleavatkozzék, addig a fasizmus lényeges különbséget téve az államilag elismert és el nem ismert érdekképviselőtek között, előbbieket életére és működé-

sére befolyást biztosít az államnak, utóbbiakat viszont, nem adva meg nekik az elismert szervezeteknek biztosított előjogokat, oly helyzetbe hozza, hogy fennállásuk és működésük tartalommal, súllyal nem bírhat.

Minden államilag elismert érdekvédelmi szervezet, akár munkaadókról, akár munkásokról van szó, az elismerés tényénél fogva a következő előjogok birtokába lép:

1. az érdekképviselő kizárólagosságának joga, 2. kollektív munkaszerződések megkötésének kizárólagossága, 3. járulékok kivetésének joga.

Az érdekképviselő kizárólagosságának joga annyit tesz, hogy amennyiben egy meghatározott területre vonatkozólag akár a munkaadók, akár a munkások egy bizonyos foglalkozási ághoz tartozó csoportja oly érdekvédelmi szervezetet alakított, amely az állami elismerést elnyerte, ezen a területen az illető csoporthoz tartozók érdekeit csakis ez a szervezet képviselheti, még azok tekintetében is, akik nem tagjai. Az állam persze gondoskodik arról, hogy egy megadott foglalkozási csoportnak ugyanazon területen több államilag elismert érdekvédelmi szervezete ne lehessen, megszüntetve ezáltal azt a viszásságot, hogy az érdekvédelem egymással versengő és pártpolitikai szempontokat szem előtt tartó szervezetek martalékává válják.

Ugyanez az elv érvényesül, amikor a fasiszta állam a kollektív szerződések kötésének jogát kizárólag az államilag elismert érdekvédelmi szervezetekre ruházza, sőt ezen tulmenőleg az ily

szerződések megkötését elsőrendű kötelességükké teszi.

Az 1926. évi törvény felhatalmazza az államilag elismert érdekvédelmi szervezeteket egy meghatározott legmagasabb összegben belül járulékok kivetésére. Az elismert szervezeteknek ugyanis bizonyos szociális és kulturális célokat kell megvalósítaniuk és ehhez a költségeket más-kép nem teremthetnék elő.

Az állam, amely ily előjogokkal ruházza fel az elismert szervezeteket, természetesen kell, hogy gondoskodjék arról, hogy azok célirányos működésének kellő biztosítéka meglegyen. Ezért az elismerést a következő előfeltételekhez köti :
1. minimális taglétszám, 2. megfelelő célkitűzés, 3. a vezetők alkalmassága.

A fasiszta állam, amely leszögezte a szervezkedés szabadságát, ellentétbe kerülne saját elvével, ha az állami elismerést minimális taglétszámhoz nem kötné. A tagoknak önszántukból kell csatlakozniuk és a szervezetet megalakítaniuk ; az állami elismerésre csak akkor kerülhet sor, amikor az illető foglalkozási csoporthoz tartozók egy tekintélyes hányada már tömörült a kérdéses szervezetben.

A megfelelő célkitűzés elbírálhatása végett az elismerés iránti kérvényben ismertetendő az illető szervezet működésének programja. Az érdekvédelem ellátása és a kollektív szerződések megkötése mellett a fasiszta állam ugyanis az érdekvédelmi szervezeteknek még más feladatokat is tűz ki célul. Gondoskodniuk kell tagjaik

szociális és kulturális szükségleteinek ellátásáról, segíyezni, oktatni és megfelelő szellemben nevelni kell őket.

Harmadik feltétele az elismerésnek a vezetők alkalmassága, mint a törvény mondja, képesség, erkölcs és nemzethűség szempontjából. A fasiszta állam tehát gondoskodik arról, hogy a tömegek felbujtók és rendzavarók vezetése alá ne kerüljenek.

Mind a munkaadók, mind a munkások oldalán a szervezkedés legalacsonyabb fokát a helyi szindikátus alkotja (*Sindacato regionale*). A szindikátus azonban kiterjedhet egy egész tartományra, sőt az egész országra (*Sindacato provinciale*, *Sindacato nazionale*). Viszont a rokonszaktmák szindikátusai federációkban (*Federazione*) ez utóbbiak pedig konfederációkban (*Confederazione*) tömörülnek.

A konfederációk számát a törvény eredetileg 13-ban állapította meg, később azonban kilencre szállította le. Jelenleg négy-négy konfederáció áll fenn mind a munkaadók, mind a munkások oldalán, összefogva a 1. mezőgazdasági, 2. ipari, 3. kereskedelmi, 4. bank- és hitelügyleti érdekelteket mindkét részen. A kilencedik a szabadfoglalkozást űzők és művészek két részre nem bontható, magában álló konfederációja.

A fasiszta állam, amely ellenőrzését az érdekképviseltek egész működésére biztosította, természetesen a legnagyobb súlyt helyezi arra, hogy legfontosabb ténykedésüknél, a kollektív munkaszerződések megkötésénél, a kormány akarata és azok az elvek érvényesüljenek, amelyeket a Carta

del Lavoro leszögez. A kötött szerződések tehát állami jóváhagyás nélkül nem érvényesek. A jóváhagyás pedig bizonyos követelmények betartásától függ, amelyek mind a lényegre, mind pedig az alakra vonatkoznak.

Az érdekvédelem ily tökéletes megszervezése után bátran ki lehetett mondani, hogy a sztrájk és a munkáskizárás oly büntetendő cselekmények, amelyeket a törvény, súlyosságuk szerint megszabott pénzbírsággal, illetőleg börtönbüntetéssel torol meg.

Előfordulhatnak azonban még vitás esetek és ezek elintézéséről a fasiszta állam a következőképpen gondoskodik:

Megkísérlendő mindenekelőtt a békéltetési eljárás, mégpedig amennyiben az ellentét olyanok között merült fel, akiknek szervezeteit (pl. szindikátus) magasabb fokú szervezet (pl. federáció vagy konfederáció) foglalja magában, a magasabb fokú szervezet részéről — amennyiben pedig munkások és munkaadók állanak egymással szemben, a korporáció útján. A békéltetés sikertelensége esetén következik az eljárás a munkabírószék (Magistratura del Lavoro) előtt.

A munkabírószék a fellebbviteli bíróságok (Corte di appello) kiegészítő részét teszi, azonban kizárólag csak munkaadók és munkások között felmerülő kollektív munkaviszonnyal kapcsolatos vitás kérdések eldöntésére illetékes. Összetételében három bíróból és két olasz állampolgárságú szakértő-tagból áll. A munkabírószék hatáskörébe csak oly vitás esetek tartoznak, amelyek a

munkaadók és munkások egy-egy csoportja között merülnek fel; egyéni vitás esetekben tehát a munkabíróság nem illetékes.

Jellegzetessége a munkabíróságoknak, hogy tárgyalásaikon állami ügyész is részt vesz. A munkaadók és munkások között fennálló jogviszony ugyanis oly szervesen függ össze a termelés egyetemes nemzeti érdekeivel, hogy vele szemben az állam, mint a nemzet érdekeinek őre, közömbös nem maradhat. Innen az állami ügyész jelenléte, aki azonban csak akkor lép közbe, ha az általános nemzeti érdeket veszélyeztetve látja.

Az új érdekképviselői szervek felállításával a fasiszta állam megvetette alapját az osztályharctól mentes békés munkának és a vörös szindikátus helyébe, mint azt Mussolini mondotta, a nemzetiszínűt helyezte. Ott, ahol a liberális állam egyszerű szemlélő maradt, a gazdasági erők küzdelmében, a fasizmus olyan szerepet juttat az államnak, amely nem akadályozza az érdekeltek szabad szervezkedését, hanem annak irányításával azt biztosítja, hogy szervezeteik működése a nemzet nagy érdekeibe bekapcsolódják. A felsőbb cél viszont a nemzeti munka és termelés. Ennek egyöntetűségét és célirányosságát biztosítani, az egyéni érdektől elvonatkoztatott munkát és annak eredményeit a nemzet és az összesség életébe szervesen beleilleszteni: ez a tényleg még csak egy év óta létező korporációk feladata.

A korporációk, amelyek céljukat csakis a munka és tőke együttes közreműködésével való-

síthatják meg, nem tesznek különbséget munkás és munkaadó között, hanem a két csoportot egybefoglalva, őket közös szervezetekben egyesítik. Éppen ezért magától adódik a korporációs állam mértani jellegű elképzelése, amely a federációkban látja a függőleges, a korporációkban pedig a vízszintes szervezetet. Ennek az elképzelésnek helyessége fennáll ugyan, az összefüggés azonban bizonyos szempontokból nem teljes. A korporációk ugyanis, miként őket az 1934. évi olasz törvény megalkotta, nem a szindikátusokat betetőző magasabb rendű szervezetek, munkájuk azokéval szerves összefüggésben nem áll és végül megszervezésük nem a magánosoktól indul ki, hanem valóságos állami szervek. Céljuk viszont tényleg az, hogy összefogva minden termelő erőt és tényezőt, munkát és tőkét egyaránt, a nemzet érdekeinek magasabb szemszögéből irányítsák és szabályozzák a gazdasági életet.

Hosszas vita tárgya volt, milyen szempontok legyenek mérvadók a korporációk felállításánál. Vajjon az egyes korporációkba való tagozódás foglalkozási ágak szerint történjék-e, avagy a termékek nagy csoportjai szerint, nem véve tekintetbe, hogy ebben az esetben az egész termelési folyamat átfogásával, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi érdekeltségek együttesen kerülnek egy-egy korporációba, viszont az ipari és mezőgazdasági termelést teljesen egybefoglaló szervezetek felállítása lehetetlenné válik. A kormány végre is úgy döntött, hogy a termék legyen mérvadó, tekintet nélkül arra, hogy előállításánál az ipar,

mezőgazdaság stb. milyen arányban működnek közre. Ezen általános elv mellett azonban lehetőleg tekintetbe veendő a csoportosításnál az egyes foglalkozási ágak is. Ilyen alapon 22 korporációt állítottak fel, amelyek a következőképpen oszlanak meg:

I. Mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi munkát igénylő termelési folyamatok korporációi: 1. gabona és termékei, 2. főzelékfélék, gyümölcs, virág és termékeik, 3. szőlő, bor, szesz, 4. olaj, 5. cukor, 6. állattenyésztés, halászat és termékeik, 7. fa, 8. szövött-fonott cikkek (textiliák).

II. Ipari és kereskedelmi munkát igénylő termelési folyamatok korporációi:

9. fém- és gépipar, 10. építőipar, 11. ruházókodási cikkek, 12. üveg és kerámia, 13. vegyipar, 14. papír- és nyomdaipar, 15. bányászat, kőfejtés, 16. víz, gáz, villamosság.

III. Szolgáltatások: 17. szabad foglalkozások és művészet, 18. szárazföldi közlekedés és szállítások, 19. tengeri és légi közlekedés és szállítások, 20. szálloda- és vendéglősipar, 21. hitel és biztosítás, 22. szórakozás: színház, film, sport.

A korporációk elnöke csakis egy miniszter, államtitkár, vagy a fasiszta párt titkára lehet. Jelenleg valamennyi 22 korporáció elnöke a korporációs miniszter. Munkájukat ezek a testületek az úgynevezett korporációs tanács útján fejtik ki, amelynek tagjai között az érdekeltségek szabadon kijelölt és államilag megerősített képviselője mellett, helyet foglal minden korporációban a fasiszta párt három megbízottja, továbbá a mű-

ködésüknél fogva idetartozó állami intézmények vezetői. A tagok számát és megoszlását minden egyes korporáció részére külön rendelet szabja meg. Az egyes tanácskozásokra az elnöknek jogában áll szakértőket berendelni.

A korporációk ténykedése hármias: 1. békeltető, 2. tanácsadó, 3. szabályozó és irányító.

Mint láttuk, munkaadók és munkások között felmerülő ellentétek esetében a munkabíró-ság igénybevétele előtt a korporáció kötelessége a békeltetés megkísérlése.

Tanácsadó szervként a korporáció tekintetbe jön mindazokban a kérdésekben, amelyek az általa képviselt termelési ágat érintik. A vélemény kikérése, azaz a korporáció meghallgatása bizonyos esetekben kötelező, különben pedig az ügyet intéző állami szervtől, illetőleg minisztériumtól függ.

Legnagyobb horderejű ténykedése a korporációknak, hogy kötelező erővel bíró szabályokat bocsájthatnak ki bizonyos esetekben áruk megállapítására és általában a termelés szabályozására, célirányossá és egységessé tételére. Ezáltal a korporációk résztvesznek a törvényhozás gyakorlásában és szervesen beleilleszkednek az államhatalomba.

Bár a korporációk működésükben és jogaik gyakorlásában önállósággal bírnak, szerves kiegészítésüket képezi a korporációk nemzeti tanácsa, mely őket időben megelőzte, de ma is ugyanabban a formájában áll fenn, mint alapításakor, 1930-ban. 200 tagja van, akik közül több mint

100 a különböző konfederációkból kerül ki, ez utóbbiak jelentőségének megfelelő számban és pedig akként, hogy a munkaadók és munkások képvisellete egyforma legyen; míg a többi néhány miniszter, államtitkár, állami és nem állami intézmények vezetői, végül tíz szakértő. Elnöke a kormányfő. A nemzeti tanács szerepe a gazdasági életben, mint azt maga Mussolini mondotta, hasonló ahhoz, amelyet a fasiszta nagytanács a politikai életben és az állam legfelsőbb irányításában gyakorol. Minden olyan természetű változást, avagy újítást tehát, amely a korporációs állam szerkezetével áll összefüggésben, a nemzeti tanács tárgyalja. Emennek feladata mindama intézkedések kibocsajtása, melyek hivatottak megteremteni az összhangot a különböző érdekképviselletek és korporációk által kiadott rendeletek között. Ezért kötelességük a korporációknak, hogy bejelentsék minden intézkedésüket a nemzeti tanács titkárságánál, amely gondoskodik arról is, hogy azok az érdekelt állami hatóságokhoz eljussanak. Különös feladatát képezi a nemzeti tanácsnak a kollektív munkaszerződésekre vonatkozó általános irányelvek megállapítása.

A korporációs ügyek hivatalos intézésére Mussolini ezenkívül még külön korporációs minisztériumot is szervezett.

Világosan kibontakozik immár az új gazdasági rend. A részletek még talán pontosabb kidolgozásra szorulnak, de a nagy vonalak, a főirányelvek adva vannak. Változásokat idézhet elő természetesen a fejlődés és a tapasztalat is, mert

hisz a Duce, aki nem tekinti örökéletűeknek a nemzetközi szerződéseket, az állam törvényeiről is kijelentette, hogy nem olyanok, mint a Sinai-hegy törvénytáblái. Rugalmasság és alkalmazkodni tudás volt mindig a fasizmus legnagyobb ereje és ez fogja jellemezni a jövőben is minden cselekedetét.

Tulajdonképpen a közjogi újítások keretében kellett volna foglalkoznom az olasz állam egy tényezőjével, amely éppen jelenleg az evolutív átalakulás korszakát éli. Az olasz parlamentet értem, amely már mai összetételében is az állam új gazdasági szerkezetén alapul és ezért a korporációs rendszer ismerete nélkül jelenlegi felépítése nem érthető.

A képviselőház reformjáról szóló és ma is érvényben lévő törvény szerint ugyanis a képviselők száma kb. százal, négyszázra csökken, kiknek választása a következőképpen történik: A konfederációk mindegyike előre meghatározott számú jelöltet hoz javaslatba, kiknek száma összesen nem haladhatja meg a nyolcszázat. Ezeket kiegészíti a különböző, erre hivatott társadalmi szervezetek kétszáz jelöltje. Az összesen ezer személy közül a fasiszta nagytanács tetszése szerint kiválaszt négyszázat és ezek alkotják a képviselőjelöltek listáját. A választók titkosan igennel, vagy nemmel szavaznak és amennyiben az igennel szavazóké a többség, a nagytanács által kijelöltek képviselőknek tekintendők.

A korporációk feállítással természetesen ez a választási rendszer, amely csak a konfederáció-

kat veszi figyelembe, túlhaladottnak tekintendő. A parlament reformját Mussolini maga is bejelentette már. Egyelőre ismeretlen még, hogy az milyen elvek szerint fog történni, de erre vonatkozóan is érdekes útmutatást találunk a Duce 1933 november 14-én tartott nagy beszédében: „Elképzelhető, hogy később a korporációk nemzeti tanácsa teljesen átvegye a mai képviselőház szerepét.“

IV.

1746-ban, midőn az osztrák seregek Genovát megszállták, egy 15 éves gyermek, kinek a nép a Balilla nevet adta, köveket hajított az idegen katonákra. Az ő példája adta meg a jelt a genovai nép felkelésére, amely azután kiűzte az ellenséget a városból.

Ezt az olasz fiút, akinél már zsenge korában a nemzeti öntudat nemes megnyilatkozását látjuk és Goffredo Mameli az olasz költő katonát, aki mint Petőfi, de már korábbi éveiben feláldozta ifjú életét hazájáért és Róma szabadságáért, állítja Mussolini példaképpen a fasiszta ifjúság elé. „Olasz ifjúság! Lebegjen előtted Balilla, Mameli és azoknak az ezreknek szent tisztelete, akik elhagyva a tantermeket, 1915 és 1918 között a haza nevével rohamra indultak.“

A ma nemzedéke kivívta a fasiszta forradalom győzelmét és megalkotta az új államot. A holnap nemzedékére ennél még nagyobb feladatok várnak. Még tökéletesebb emberekre van szükség. Nemzeti öntudat töltse el a szíveket, legyen sugalmazója minden tettnek abban a harcban, amelyet a jövő embere fog megvívni nem

magáért, hanem csakis a magasabb rendű olasz eszményekért. Ez a szellem hatol a fasiszta nevelésen keresztül az olasz ifjúságba, mely testileg és lelkileg felkészül jövő életének harcára; a munkára, melyet a fasiszta állam mindenkitől elvár és — ha kell — a nemzet érdekeinek fegyveres megvédésére.

Az új Olaszország a gyermekre, a serdülő ifjúság nevelésére a legnagyobb figyelmet fordítja. Az állam gondoskodása intézményein keresztül kiterjed az újszülöttre éppúgy, mint az ifjúság mindkét nembeli idősebb korosztályaira.

Azt a nevelést, amelyet a fasizmus megkíván, egyedül a család és az iskola megadni nem tudják. Pótolják azt az új intézmények, amelyek egyben összekötő kapcsolatot alkotnak a család és az állam között.

Az „Opera Nazionale Maternità e Infanzia“ az anya- és csecsemővédelmet hatályosabbá tenni hivatott, amely téren az olasz törvényhozás azelőtt igen hiányos volt. Az egész országot behálózó, központilag irányított szervezet a fasiszta népesedési politika céljait szolgálja, amidőn az iskolát megelőző korban ügyel ott, ahol a család gondoskodása nem elégséges, a gyermek egészségére, testi fejlődésére, védelemben és segítségben részesíti, amennyiben szükséges, az anyát és csecsemőjét.

A gyermek nevelése hatéves korban kezdődik, amikor annak irányítását az Opera Nazionale Balilla, a balilla-intézmény veszi át. Törvényesen ez az intézmény is csak 1926 óta áll fenn, de az

ifjúság iskolánkívüli fasiszta nevelése már jóval előbb vette kezdetét. Az O. N. B. éppen úgy, mint az O. N. M. I., önkormányzattal bír, de állami fennhatóság alatt áll. Elnöke a testnevelési államtitkár, szervezetei az egész országra kiterjednek. Fenntartásának költségeihez az állam mindössze évi egymillió lírával járul hozzá, a költségek tetemesebb részét önkéntes adományok és alapítványok fedezik. Kényszert, hogy gyermeküket a balillák közé felvétessék, az állam a szülőkre nem gyakorol. Mint másutt, úgy itt is a fasizmus sulyt helyez az önkéntes elhatározásra. Mindennél jobban bizonyítja tehát a fasiszta gondolat erejét, hogy jelenleg az O. N. B. szervezeteihez négymillió gyermek, fiú és leány tartozik. Az intézménybe besorozott ifjúság négy csoportra oszlik; a fiúk hattól 14 évig balillák, 14-től 18 évig avanguardisták, a leányok előbb a „Piccole Italiane“, majd a „Giovani Italiane“ csoportjához tartoznak.

A balilla-intézmény ma már minden nagyobb olasz helységben saját házzal, vagy helyiségekkel rendelkezik. Mindenütt sporttereket építenek, hogy az ifjúság sportoktatására és sportoltatására a lehetőség sehol ne hiányozzék.

A nevelésnél az egyik főcél a test fejlesztése, majd később a katonai előképzés. Nem szorul azonban háttérbe emellett a szellemi kiképzés sem. A balilla-intézmény házaiban könyvtárak állanak az ifjúság rendelkezésére, amely itt az iskola után előadásokból megismeri a fasizmus tanát, világszemléletét és intézményeit. Azok ré-

szére, kik ipari vagy mezőgazdasági pályára készülnek, az O. N. B. szaktanfolyamokat tart. Balillák és avanguardisták katonai osztagokba sorakoznak, amelyeknek megoszlása és szerkezete hasonló a régi római légiókéhoz.

Nyári táborozások, utazások, hasznos kiegészítői a mindennapi munkának. A külföldi utazásokon való részvétel (mint pl. a magyarországi utazásokon) egyben az ifjúság legkiválóbbjainak jutalmazására is szolgál.

Egyik feladata az O. N. B.-nak a szegénysorsú tanulóifjúság segélyezése. A segélyezendők kiválasztásánál az intézmény nem tesz különbséget a szerint, vajjon az illető tagja-e vagy nem a balilla szervezeteknek. Minden rászoruló olasz gyermeket vagy ifjút egyformán segélyez iskolakönyvekkel, ruhaneművel stb.

A tornatanítást az egész országban a kormány az O. N. B.-ra bízta. Ez tartozik a jövő tornatanárok kiképzéséről is gondoskodni. E célból főiskolákat tart fenn; az egyiket Rómában, a Foro Mussolini-n tanárok, a másikat Orvietóban tanárnők kiképzése céljából.

Az avanguardisták, kik 18-ik életévüket elérték, bekerülnek az ifjú fasiszták (Giovani Fascisti) csoportjába. Ez a balilla-intézménytől független szervezet, amelyet egy későbbi rendelet létesített. Az ehhez tartozó ifjak ellenőrzés alatt állanak és további irányításban, tanításban és katonai kiképzésben részesülnek.

A Marcia su Roma emlékünnepén minden esztendőben ünnepélyes keretek között megy

végbe az úgynevezett fasiszta sorozás (Leva fascista). A 18. évet betöltött avanguardisták előlépnek az ifjú fasiszták közé, míg a 21 éves ifjú fasiszták megkapják a pártigazolványt és belépnek a Miliciába. Mussolini méltán látja ebben az ifjúságban »az élet hajnalát, a haza reményességét és a holnap hadseregét«.

V.

Ha a Duce munkáról beszél és nemzetétől nagyobb teljesítményt követel, rendszeren a harc fogalmát idézi fel. Harcot lát valóban a fasizmus a munkában is. Harcot a nemzet javainak előteremtéséért, a megélhetésért, a fejlődésért és haladásért. Az igazi katona, aki hazájáért küzd, nem ismer akadályt, nem érzi a nélkülözést: a közös célnak, amelyért harcolnia kell, alárendel mindent, saját énjét is. Férfias akaratot és a nemzeti közösség szellemének megnyilvánulását kívánja a fasizmus a munkánál is, amelyet ezáltal felemel és a nemzet életének elsőrendű tényezőjévé tesz. A munka kötelesség minden olasz állampolgár számára, mert a fasiszta állam elvárja, hogy minden tagja kivegye részét a béke harcából is, mely örök és csak akkor állhat meg, ha maga az élet megszűnik.

De nemcsak megköveteli, hanem meg is becsüli a fasiszta Olaszország a munkát és azt, aki elvégzi. Megadja a tehetségeseeknek, valamint azoknak, akiket nevelésük és tanulmányaik erre előkészítettek az érvényesülés lehetőségét és oltalmába veszi a föld, a gyárok és műhelyek ismer-

retlen munkásainak százezreit, kiket addig az állam közömbössége és az osztályharc a szélsőséges irányzatok szabad prédájává alacsonyított le. Ezeket a tömegeket, amelyek a vörös törekvések csődje után bizalommal fordultak feléje, a fasizmus megkülönböztetett gondoskodása tárgyává tette. Segítségükre sietett az egyenlőtlen gazdasági erők küzdelmében biztosítva védelmüket és anyagi jólétük anyagi feltételeit a Carta del Lavoro azóta már az életbe átvitt elveivel — emellett pedig gondoskodott nevelésükről és továbbképzésükről is egy oly intézmény révén, mely egész Európában egyedül áll a maga nemében.

A genfi nemzetközi munkaügyi hivatal 1924 július 5-én felhívással fordult a tagállamokhoz, felszólítva őket, hogy a nyolcórás munkaidő mellett biztosítsák a munkások szórakozásra szánt idejének oly felhasználását, amely testi és szellemi felfrissülésüket és fejlődésüket szolgálja. Olaszország törvényesen kötelezővé tette a nyolcórás munkaidőt, a munkásság szabad idejének kellő felhasználását pedig intézményesen biztosította a Dopolavoro-szervezet felállításával.

„Andare verso il popolo“, a nép irányában haladni. A Ducénak ez a kívánsága valósul meg, amidőn a fasiszta kormány szeretettel fordul a munkástömegek felé, igyekszik szellemi színvonalukat emelni és visszaadni nekik olasz népies hagyományaikat, amelyeket a nemzetköziség már-már maga alá temetett.

Már a fasizmus első éveiben foglalkoztak egyes pártszervezetek a munkásság szabad ideje

helyes felhasználásának megszervezésével. Egyes helyeken intézmények is keletkeztek, melyeknek működése hasonló volt a jelenlegi Dopolavoro-éhoz. Hiszen sürgősen szükséges volt hasznosan kitölteni a munkások szórakozásra fenntartott óráit, amelyek eddig a kocsmában és a szocialista pártkörben teltek el. Országos szervezetet, egyöntetűséget viszont ennek a ténykedésnek az „Opera Nazionale Dopolavoro“ intézménye adott, mely alapítását az 1925-ben kiadott és reávonatkozó törvénynek köszönheti.

Az „Opera Nazionale Dopolavoro“ élén a fasiszta párt titkára áll. Anyagi támogatására az állam évi egymillió lírát áldoz. A költségek nagyobb részét adományok, alapítványok, tagdíjak és az elismert szindikátusok anyagi hozzájárulása fedezik. Szervezetei, melyek mindenütt és minden irányban ki vannak építve, behálózják az egész országot. Működést négy irányban fejt ki : 1. Testnevelés és sportoktatás, 2. nevelés a régi népies hagyományok és a művészet útján, 3. oktatás és szakképzés, 4. jóléti intézmények, támogatás.

A sportok megválasztásánál figyelemmel kellett lenni arra, hogy a Dopolavoro tagjai 20-tól 40, sőt 50 évig terjedő korban vannak. Az egyéni sportok és teljesítmények helyett már ezért is inkább az együttes sportoltatásra esett a választás, amelynek előnye, hogy a gyengébb teljesítmények kevésbé tűnnek fel és a gyakorlatlanokat bátorítják a haladottabbak. Súlyt helyeznek a Dopolavoro szervezetek a népies játékokra is, me-

lyek a nép lelkéhez közelebb állanak, mint egyes idegenből átültetett sportágazatok. Az úszásban és síelésben való kiképzés fontos szerepet játszik éppen úgy, mint a turisztika, amely lehetővé teszi, hogy a munkástömegek megismerjék hazájukat és annak szépségeit. Ezt a célt kirándulások és utazások rendezése is hathatósan szolgálja.

A néplélek és a szép iránti érzék nevelése a cél, amidőn a Dopolavoro igyekszik a már-már feledésbe menő hagyományos népünnepélyeket, történelmi felvonulásokat, a régi népviseleteket és népdalokat feleleveníteni. Ezáltal fejleszti a ragaszkodást a szülőföldhöz és olyan szórakozást nyújt, mely közelebb áll az egyszerű ember szívéhez. Műkedvelő-előadások és társulatok szervezése is hozzátartozik a programhoz, melyet hivatásos vándor-szintársulatok előadásai egészítenek ki, főleg azokon a helyeken, ahol a lakosság kis számánál fogva a népnek ily szórakozásban különben nem volna része.

A munkások oktatása kiterjed a tudás és műveltség majd minden ágára; gyorsírás, rajz, idegen nyelvek, az általános műveltség alapfogalmai, korporációs jog stb. A rendszeres oktatáson kívül előadások és különböző tanfolyamok szolgálják a műveltség terjesztésének célját. Végül azok, akik szakmájuk tökéletesebb elsajátítását óhajtják, szakoktatásban részesülhetnek.

A munkásság testi jóléte felett örködni és anyagi érdekeit megvédeni az erre a célra alkotott törvények és intézmények hivatottak. E téren

is munkálkodik azonban a Dopolavoro, kitöltve a hézagokat, amelyek a törvényes intézkedések dacára adódnak. Így megszervezte a munkások és főleg a munkásgyermek nyaraltatását, jogi tanácsadó-irodákat állított fel, elősegíti és megkönnyíti a munkások megtakarított pénzének megfelelő elhelyezését, orvosai felkeresik a munkástelepüléseket és ingyenes rendelést tartanak stb.

Önkéntes elhatározás viszi a munkásokat a Dopolavoro táborába, amely ma már kétmillió taggal rendelkezik, nem számítva bele az állami alkalmazottakat magában foglaló három nagy Dopolavoro szervezetet, melyek, bár az Opera Nazionale Dopolavoro-tól függetlenek, azonos célokkal és szerkezettel rendelkeznek. Ezek a 1. vasút, 2. posta, 3. az állami egyedáruságok munkásainak szervezetei.

Új szervezetekbe tömörített, új szellemben nevelt és új célok felé irányított dolgozó tömegekkel vette fel a fasizmus a munka harcát, amelyben elért diadalokat a meglévő eredmények jelzik.

Utak építése

A fasiszta kormány idejében felismerve az úthálózat nagy nemzeti fontosságát, arra a meggyőződésre jutott, hogy az ezzel kapcsolatos kérdések intézésére a nehézkes állami közigazgatás a kellő rugalmasság felett nem rendelkezik. Ezért egy külön önkormányzattal bír, de állami fenn-

hatóság alatt álló intézményt létesített és reá-
bízta a már meglévő utak karbantartását és új
utak építését. Az új intézmény neve „Azienda
Autonoma delle Strade Statali“ (Az államiutak
ügyeit intéző önkormányzattal bíró szerv). El-
nöke a közmunkaügyi miniszter. Létesítését egy
1928-ban hozott törvénynek köszönheti, amely
felsorolja egyben a felügyelete alá tartozó utakat
és kijelöli a megvalósítandó programot a kö-
vetkező évekre. Az új intézmény, mely a reá-
bízott ügyekben megadott keretek között önál-
lóan határoz. saját költségvetés felett is rendel-
kezik. Bevételi forrásai az évi 180 millió lírát
kitevő állami hozzájárulás, egyes illetékek
jövedelmei és végül pénzbírságokból, az utak
melletti hirdetések díjaiból stb. befolyó ösz-
szegek.

Az A. A. S. S. elsősorban a már meglévő
állami utak rendbehozatalára fordított figyelmet.
Sor került itt mindenekelőtt a Rómából szétágazó
és a klasszikus nagy közlekedési vonalakat követő
utakra. Az ősi Via Aurélia, Via Cassia, Via Fla-
minia, Via Tiburtina, Via Appia stb. már mind
a modern forgalom követelményeinek megfelelő
új útvonalak, amelyek mellett szerényen húzód-
nak meg Róma első civilizációjának emlékei, a
légiók klasszikus útjainak az idővel dacoló ma-
radványai. De másutt is, Északon épúgy, mint
Délen, újjá és tökéletessé varázsolja az új Olasz-
ország szorgalma és kitartása a meglévő útháló-
zatot, mely ma már minden követelménynek meg-
felel.

Új utak építésénél a fasiszta kormány főleg a déli tartományokat vette figyelembe, amelyeket eddig e téren is elhanyagoltak. Az igazi olasz egység kormányának meg kellett szüntetni a különbséget, mely Észak és Dél civilizációját ketté választotta. Számtalan helyi jelentőségű, újonnan kiépített útvonal mellett, a Tirreni- és a Joni-tengerek partjai mellett húzódó két hatalmas új út érdemel felemlítést. Hasonló fontosságúak a Garda-tó két partján elkészült új utak, melyek a régi és az újonnan szerzett (Venezia Tridentina) tartományok között biztosítják a közlekedést, továbbá a genovai kikötőt Serravalle-Scriveriával a milánói és torinói utak elágazási pontjával összekötő és áruforgalom lebonyolítására alkalmas, a Duce személyes kezdeményezésére megalkotott új út. Végül ugyancsak a fasizmus alkotása az új autóút, amely a lagunán keresztül összeköti Velencét a szárazfölddel.

A fasizmus korába esik a gyönyörű olasz autó-stradák (kizárólag az autóforgalom lebonyolítására szolgáló utak) megalkotása is. A terv az, hogy Torinót és Milánót Velencével egy egységes autó-strada kösse össze. Ennek a hatalmas útvonalnak egyrésze már elkészült; Torinóból Milánón át Bresciába és Velencéből Padovába autó-stradák vezetnek, a készülő nagy mű már elkészült részei. A forgalomnak már átadott autó-stradák sorozatát kiegészítik még azok is, amelyek Milánót a tavakkal, Rómát Ostiával és Nápolyt Pompeivel kötik össze. Autó-stradák építését a kormány magántársulatoknak adja ki.

Ezek tulajdonjoguk és az autózók által fizetett használati díjak élvezetében 50 évig maradnak, azután az utak az állam tulajdonába mennek át.

Vasútépítés

A fasiszta kormány erélyének üdvös hatásai az olasz vasúti hálózat kiépítésénél is mutatkoznak. Új lendülettel, lelkes és kitartó szorgalommal láttak hozzá a nemzet munkásai 1923-ban a már régebbi tervek megvalósításához ott, ahol a munkálatok csak ímmel-ámmal haladtak, vagy a tervezésen túl nem is jutottak. Számptalan, inkább helyi jelentőségű vasútvonal elkészítése mellett a Róma—nápolyi és a Bologna—firenzei befejezett új vonalak nemcsak nagyfontosságú, de műszaki szempontból is figyelemreméltó alkotások. Két új vonalnak forgalombahelyezésével ma már Észak- és Délolaszország központjait: Milánót és Nápolyt az ország fővárosán keresztül kétvágányos egységes vasútvonal köti össze, amely a leggyorsabb személy- és teherforgalom lebonyolítására egyaránt alkalmas. A Róma—Nápolyvonal kiépítésének csak nagyobb része esik a fasiszta kormány éveibe, míg a Bologna—firenzeinek előbb csak tervei voltak meg. Mindkét esetben persze arról volt szó, hogy a már meglévő vasúti összeköttetést az említett városok között új vonal helyettesítse, amely átszelve a természetes akadályokat, gyorsabb forgalmat biztosítson. Mint teljesítmény figyelmet érdemel a Bologna—

firenzei vonal 18 és fél kilométeres alagútja, amely az Appenin-hegyláncot szeli keresztül.

Építkezések az olasz kikötőkben

A békekötést követő években lázas tevékenység indult meg minden országban a háborúban megsemmisült hajók pótlására, sőt a kereskedelmi flották kibővítésére. Az utolsó évtized hajója persze már felhasználja a technika új vívmányait és teljesítőképeség szempontjából épügy, mint méreteiben lényegesen felülmúlja a régi típusokat. Elégséges rámutatni arra, hogy míg 1911-ben az olasz kereskedelmi flotta legnagyobb egységei 9—10 ezer tonna ürtartalommal bírtak, addig az új óriáshajók, a „Rex“ és a „Conte di Savoya“ 50 ezer tonnásak és 260 méter hosszúak. Az új nagyméretű hajóknak, valamint a megnövekedett forgalomnak az olasz kikötők és elavult berendezésük már nem felelhetett meg. Új kikötőhelyek, védőgátak és raktárházak építése, a víz mélységének kotrással való növelése, a rakodópartok kiszélesítése stb. váltak szükségessé majd mindenütt. Ilyen munkálatokat tetemes beruházások árán a fasiszta kormány 82 helyen végeztetett; a legjelentősebbeket Genova és Nápoly kikötőiben, továbbá Veneziában, ahol Marghera külvárosban egészen új kereskedelmi kikötő keletkezett.

Városrendezés

Aki a fasiszta kormány uralomrajutása óta nem járt Olaszországban, sok olasz városra nem fog ráismerni. A forgalmat zavaró zeg-zugos kis utcák az ország több jelentékeny városában megszűntek és helyüket új, modern épületekkel szegélyezett, egyenes útvonalak foglalják el, anélkül azonban, hogy ezáltal a város képe és ősi jellege szenvedett volna. A gyors megoldást, a tervszerűséget és egyöntetűséget megkönnyítette a városi önkormányzatok megszűnte és a központi kormány akaratának jobb érvényesülése.

A legnagyobb átalakuláson a főváros ment keresztül, amelynek fejlesztésére a kormány különös gondot fordít. Második helyen következik utána Milánó. Más fontos városok, mint Padova, Brescia, Cremona, Torino, Forli, Bari, szintén bizonyosságát adják a fasizmus alkotó erejének, amely nem rombol, a régi szépséget megőrzi, de amellettt lépést tart a korrall és alkalmazkodik a mai élet követelményeihez.

Talajjavítás és telepítés

A fasiszta munkáshadsereg legragyogóbb teljesítményei és ezeknek legfényesebb eredményei ott mutatkoznak, ahol az embernek szívós munkával oly területeket kellett a mostoha természettől elhódítani, amelyek előbb terméketlenek és lakhatatlanok voltak, sőt a környék lakosságának

egészségét is veszélyeztették. A harc, amellyel Mussolini a munkát azonosította, teljes valóságában bontakozik ki itt, midőn a munkások és gépek légiói felsorakoznak, hogy meghódítsák azt, amit a természet az ember birtokából kihasított ; a mocsarak és a kopár hegyek birodalmát.

A harc jelmondata, amelyet a Duce kiadott, így hangzik : „Megváltani a földet, a föld által az embert és az emberek által a nemzetet“. Irtsá-
tok ki tehát a mocsarakat, a betegségek miazmáit ; tegyétek termékennyé nemcsak az így nyert földet, hanem ezenkívül minden kopár területet és kövesse nyomon a küzdelmet az elhódított területek benépesítése. Ez az értelme Mussolini költői szavakba öltöztetett parancsának, mely megindítja a munkát és ugyanakkor megjelöli annak új célkitűzéseit.

A mocsárláz ellen előbbi kormányok is küzdöttek. Eredményeket is értek el. A lázveszélyt sok vidéken sikerült megszüntetniök. Ezzel azonban be is érték ; tevékenységük megállt. Ha látták is, hogy Olaszország lakossága 1800-tól 1921-ig 18-ról 38 millióra nőtt, tudták, hogy a kivándorlás a népfeleslegeket felszívja. A fasizmus nem helyezkedhetett erre a kényelmes álláspontra. Uralomrajutásakor a kivándorolni szándékozó olasz már amúgy sem talált befogadásra a tengerentúli államokban. De különben sem tűrhette, hogy a nemzet dolgozó polgárai ezrével hagyják el az országot, megélhetést keresve idegen népeknél, melyek a bevándorlottakat magukba olvasztani igyekeznek. Az országban magában kellett elhe-

lyezkedést biztosítani a szaporodó olaszszágnak, addig is, amíg új gyarmatok, illetőleg a gyarmatbirodalom igazságosabb felosztása a hatalmak között, a népfellegek részére otthont és munkát nem biztosítanak. Az egészség védelmére szorítkozni tehát a multban sem volt helyes, ma pedig már nem szabad. A betegségtől megtisztított területeket termékennyé is kell tenni és azután telepések megművelése alá bocsájtani. Csak ott, ahol mindez maradék nélkül megtörtént, valósul meg a Bonifica Integrale — csak ott érte el végső célját a földért folytatott harc.

Új törvények új fegyvereket adnak a fasiszta Olaszországnak nagyszabású elgondolásai megvalósítására. 1926-ban törvényesen módosul a kisajátítási eljárás. Egy új szerv, a Collegio Centrale Arbitrale létesül, mely hivatott a kérelmeket elbírálni. Az elintézés gyorsabbá válik és az elbírálásnál a nemzeti érdekek jobban előtérbe nyomulnak. Az 1928. évi törvény pedig intézményessé teszi a Bonifica Integrale-t és megadja az államhatalomnak az eszközöket annak megvalósítására. Azok a közmunkák, amelyek egy oly terület használhatóvá tételére irányulnak, melynek kihasználását a fasiszta kormány szükségesnek látja — állami fennhatóság alá kerülnek. Így rendelkezik a törvény és ezáltal módját ejti annak, hogy az ily nagy horderejű közérdekű munkák helyes irányítás alá kerüljenek. Gondoskodik továbbá a munkálatokhoz szükséges anyagi fedezet előteremtéséről is, hét milliárd lírát irányozva elő, több évre elosztva a Bonifica Integrale céljaira.

Közel egymillió hektárt tesznek ki azok a területek, ahol a Bonifica Integrale már végre van hajtva. Nagyrésze ezeknek Sziciliára, továbbá Sardegnára esik, hol egy új község — Mussolinia — is keletkezett. Jelentőségben és tökéletesség szempontjából azonban mindent felülmúl a pontini mocsarak vidékének termékeny tétele és benépesítése. Ez a mű századok multán is hirdetni fogja a mai olasz nemzedéknek és vezetőinek dicsőségét.

A pontini mocsaras vidék Rómától délkeletre, Cisterna és Terracina helységek között terül el 800 négyzetkilométer kiterjedésben. Sok kísérlet történt a talajvizek lecsapolására és Róma környékének a betegség terjesztői e fészektől való megszabadítására, azonban kevés eredménnyel. A rómaiak, Napoleon, a pápák (nevezetesen VI. Pius) behatóan foglalkoztak a pontini vidék problémájával, de félrendsabályoknál és részlet-eredményeknél tovább nem jutottak. 1931 novemberében Mussolini kormánya hozzálát a Bonifica Integrale megvalósításához ezen a mostoha területen is. Ringó kalászok és a telepes-házak végeleáthatatlan sorai foglalják le ma már a mocsárterület nagyrészét. Két új helység keletkezett: Littoria és Sabaudia, egy harmadik — Pontinia — épülőben van, míg két további — Ausonia és Aprilia — felépítése már el van határozva. Az óra pontosságával előre meghatározott ütemben folyik a munka és bizonyos, hogy Olaszország rövidesen egy új mezőgazdasági termékekben bővelkedő tartománnyal lesz gazdagabb. A telepítés elvég-

zését az Agro Pontinon (Pontini vidék) a kormány a frontharcos-alapra (Opera Nazionale Combattenti) bízta. Ez az intézmény még a háború alatt keletkezett azzal a feladattal, hogy az elesettek családjait gyámolítsa és később a leszerelt harcosok elhelyezkedését a polgári életben elősegítse. Céljának elérésére természetesen igen alkalmas eszköz oly területek megszerzése, amelyek telepítésre alkalmasak, vagy azokká tehetők. A választás tehát nemcsak méltányos, de minden más tekintetben is szerencsés volt. A frontharcos-alap feladatát a várakozásnak megfelelően teljesíti és a munka harcvonala mögött lévő, állandóan növekvő területeket boldog telepés-családok megművelése alá bocsájtja, melyek Olaszország legkülönbözőbb tájairól származva, szinte élő jelképét adják az új tartományban az olasz nép egységének. A telepések és a tulajdonos frontharcos-alap között megkötendő megállapodás szövegét kormányintézkedés írja elő. Két elv jellemzi ezeket a minden esetben azonos szövegű szerződéseket. A tiszta haszon megosztása, a tulajdonos és a bérlő között, a régi tradicionális mezzadria-rendszerből ered és megfelel a fasiszta korporációs elgondolásnak, amely a tőke és munka megszervezett együttműködésén alapul. További elve a szerződéseknek a telepések részére lehetőséget nyújtani arra, hogy módjukban legyen saját munkájuk szerzeményével a nekik átengedett földbirtok tulajdonjogának megszerzésére. Utolsó csatáit vívják a földért folytatott harcnak az Agro Pontino telepesei, kikből fokozato-

san kialakul az új tartomány kisbirtokos földművelő népe.

Nehéz volna teljes felsorolását adni a fasizmus valamennyi teljesítményének. Hisz a már említett néhány kiemelkedő eredményen kívül más vonatkozásokban is mutatkoznak a nemzeti szellemben végzett munka gyümölcsei. A szénben szegény ország új, hatalmas villamos-művekkel gazdagodott, számos folyója szabályozva lett, a forgalom olcsóbb lebonyolítására hajózható csatornái épültek, néhány elhanyagolt déli tartománya vízvezetékot kapott, a háborúban elpusztított vidékeinek újjáépítése megtörtént, földrengéssújtotta városai felépültek.

Tulzás volna azt állítani, hogy mindez csak a fasizmus érdeme és hogy más kormány alatt az utolsó 12 évben megállt volna az élet Olaszországban. Ezt az állítást senki sem merné megkockáztatni. Ki ne látná azonban, hogy a fasizmus öntudatot adott a nemzetnek, egységbe tömörítette a széthulló erőket, felrázta a tespedt idegeket, kijelölte a haladás és fejlődés nyílegyenes útját, amelyen a közös akarat ereje taszít előre 40 millió olaszt. Más a szellem, más az irányítás, más a munka. Az eredmény pedig csodálatot és tiszteletet ébreszt, mert új eszmék hatása alatt új és nemes gondolatok valósulnak meg egy szellemében megváltozott, egységbe kovácsolt nemzet munkája nyomán.

VI.

Csákányok tompa kopogása vegyül a római utca zajába. Ócska házak omlanak le, piszkos, kacskaringós sikátorok tűnnek el. Mint az ősi tölgy, melynek a bozóttól és élősdiektől megszabadított gallyai újra kiterpeszkednek a napfényben, mint a nemes fatörzs, melynek látását korcs csökevények többé nem akadályozzák — úgy pompáznak újra a régi Rómának alig letűnt hanyatló korok fojtogató zeg-zugos háztengereitől megtisztított műemlékei. A Dux parancsára napfényt és levegőt kap a Capitolium, a Colosseum, Marcellus színháza. A Dux parancsára munkások modern légiói kiássák a föld alól Róma klaszszikus műkincseit, visszaváltják a feledéstől Augustus fórumát és a köztársaság pogány templomait, kiemelik a Nemi-tó fenekéről a császárok gályáit. A Dux parancsára hatalmas új épületeivel megszületik a harmadik Róma, Roma Mussolinea, az új olasz impérium fővárosa, mely újabb dombokat vesz birtokába és a szent folyó, a Tiberis, partjain terjeszkedik a tenger felé.

A konzulok, valamint cészárok Rómája és az új Itália között teljes a lelki egység. „Rómában

találjuk meg jövőnknek alapjait. Rómába nyulnak vissza a mi népünk mondái. Előttünk római szellemű Itália lebeg, mely bölcs, erős, fegyelmezett és uralkodó.“ Még a Marcia su Roma-t megelőzőleg írja ezt a Gerarchiá-ban Mussolini, ki kevéssel a hatalom birtokba vétele előtt Udinében ugyancsak Róma fenséges gondolatával buzdítja a feketeingeseket. Külsőleg is megnyilatkozik a közösség. Római a vesszőnyaláb, a fascies, római a milicia katonai beosztása, római minden fasiszta jelvény. Augustus császár példája szerint mennek végbe a telepítések. Római az állam egész új szerkezete, amely a tekintély, az auctoritas elvén épül fel, melyet Róma nem veszett soha szem elől, akárhogy is módosult is államformája. De római legfőképpen a szellem, mely öntudatos, büszke és bátor nemzetet nevel.

Az első és harmadik Róma egysége akkor vált valóra, amikor a diadalmas Fascies meghódította a Capitoliumot. Nem 1870, hanem 1922 az új korszak kezdete. És 1922 kiinduló pontja lett annak az új történelmi fejlődésnek is, mely 1929-ben véget vetett az olasz nép lelkiismereti válságának és meghozta a kibékülést a második és a harmadik Róma, a katolikus kereszténység feje és az olasz állam között.

Már 1921-ben mint ellenzéki vezér, új gondolatokat hirdet Mussolini : „Mi nem perzselünk fel templomokat, nem harcolunk a vallás ellen, nem követeljük a válás kimondását. A katolikus vallásban mi római hagyományt látunk; a Vatikán urát az egyedüli egyetemes nagy Gondolat meg-

testesítőjének tartjuk. Ha a Vatikán lemond Rómáról, mi szívesen megadjuk neki az eszközöket templomai és jótékony ténykedései céljaira. Mi a katolikus eszmék sikereiben, Róma sikereit látjuk.“ Uralomrajutása után a fascio első rendelkezései közé tartozik a feszület visszahelyezése az iskolákba és a kötelező vallásoktatás bevezetése. 1925-ben törvényesen megszűnik egész Olaszország területén az egyház nagy ellensége, a szabadkőművesség. Már alig létezett, hisz a fasiszta szellemmel nem férhetett meg, hogy fasiszták titkos társaságok tagjai legyenek. De felfogásában, gondolataiban is, a fasizmus közelebb jut az egyházhoz. Tiszta erkölcsöt követel, a házasság szentségét, a család védelmét. Eszményekért küzdő harcos nemzedéket nevel, melynek nem szabad elvesznie az erkölcstelenség fertőjében.

A megtisztult légkörben mi állhatta még útját annak, hogy két oly személyiség, mint XI. Pius pápa és Mussolini létrehozzák azt a megállapodást, mely az újabb történelemnek talán a legfontosabb és mindenesetre korszakalkotó eseménye.

Az 1929. évi békekötés a Vatikán és az Olasz állam között három részre oszlik: 1. politikai szerződés, 2. pénzügyi egyezmény, 3. konkordátum.

A politikai szerződés megszünteti azt a felemás helyzetet, melyet az 1871. évi úgynevezett garanciatörvény teremtett, amidőn szuverénitást biztosított a Szent Atyának, akit ugyanakkor megfosztott állama egész területétől és alattvalóitól.

Az egyház feje újra tényleges állami szuverénitást nyer az Örök Város egy elhatárolt része felett, amely már eddig is birtokában volt. A Szentszék viszont elismeri az Olasz királyságot Róma székhellyel és felveszi vele a diplomáciai kapcsolatot.

Az új pápai állam elnevezése azonban már nem a régebbi Egyházállam, hanem az új helyzetnek megfelelő Città del Vaticano, Vatikán város. Tulajdonképpen csak jelképe az egyház hatalmának, melynek határai nincsenek, mert az egész világra kiterjed.

A pénzügyi egyezmény értelmében Olaszország minden előbbi követelés törlése mellett egyszer és mindenkorra 750 millió lírát készpénzben és egymilliárd lírát állami kötvényekben fizet a Szentszéknek.

A konkordátum, melyet a bensőséges barátság és megértés szelleme hat át, az olasz állam fontos engedményét tartalmazza. Érvényesnek ismeri el az állam törvényei szempontjából is az egyházi házasságot. Az új helyzetnek megfelelően módosul természetesen az olasz magánjog is.

„A cézárok Rómája és a pápák Rómája után ime ma a fasiszta Róma, mely a régi és új egységével kiváltja a világ csodálatát.“ Érthető büszkeséggel tekint a Duce, kitől ezek a szavak erednek, az ő Rómájára, mely nem egyszerű főváros, hanem magasabb szellemi erőknek, fenkölt gondolatoknak összhangzó kifejezője. Ujjá

épül Itália székhelye, új életre ébred az Urbs ;
közös törzsnek két virágzó hajtása.

Teljessé azonban csak a Vatikánnal való
kibékülés révén tette Mussolini a harmadik
Róma szellemi erejét, mely az ősi, de örök életű
várost újra a nyugati civilizáció központjává
avatja.

TARTALOM

I.

Új társadalmi és állami rend kibontakozása	3
--	---

II.

Új világszemlélet, új állam	22
-----------------------------------	----

III.

Munka és termelés a nemzet szolgálatában	37
--	----

IV.

Az ifjú nemzedék	52
------------------------	----

V.

Közmunkák	57
-----------------	----

VI.

A három Róma	72
--------------------	----

«A MAGYAR SZEMLE KÖNYVEL»

SZEKFÜ GYULA

BETHLEN GÁBOR

Második—harmadik ezer. Ára 12 P 80 f (I)

*

WEIS ISTVÁN

A MAI MAGYAR TÁRSADALOM

Második ezer. Ára 10 P (II)

*

HÓMAN BÁLINT szerkesztésében tizenegy szerzőtől
A MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS ÚJ ÚTJAI

Második kiadás. Ára 15 P (III)

*

HORVÁTH JÁNOS

MAGYAR IRODALMI MŰVELTSÉG KEZDETEI

Második ezer. Ára 11 P (IV)

*

FARKAS GYULA

A «FIATAL MAGYARORSZÁG» KORA

Ára 11 P (V)

*

BABITS MIHÁLY

«AMOR SANCTUS»

SZENT SZERETET KÖNYVE

Ára 9 P 20 f (VI)

*

JULIER FERENC

«1914—1918» A VILÁGHÁBORÚ MAGYAR SZEMMEL

Ára 10 P (VII)

*

GRATZ GUSZTÁV

A DUALIZMUS KORA (1867—1918)

Ára két kötetben 22 P (VIII és IX)

A FORRADALMAK KORA (1918—1920)

Ára 8 80 P (X)

*

GENTHON ISTVÁN

ÚJ MAGYAR FESTŐMŰVÉSZET TÖRTÉNETE

Ára 11 P (XI)

*

HORVÁTH JÁNOS

AZ IRODALMI MŰVELTSÉG MEGOSZLÁSA

Ára 9.60 P (XII)

A sorozat kötetei egyöntetű köntösben jelentek meg. Minden kötet más-más színű egészvászonban, tokban kerül forgalomba. A Magyar Szemle Barátai 25% kedvezést élveznek

KINCSESTAR

Az ország egyetlen olcsó, tudománynépszerűsítő könyvsorozata. Az ismeretek minden ágából rövid, mégis alapos és élvezetes áttekintéseket nyújt, — nem száraz kézikönyveket. Munkatársai az ország legjelesebb szakemberei, egyben kitűnő írók. Formája praktikus és elegáns.

- 1 NAGY IVÁN : Öt világrész magyarsága
- 2 SZINNYEI JÓZSEF : A magyar nyelv
- 4 MORAVEK ENDRE : Nagymagyarország nemzetiségei
- 9 ORTUTAY GYULA : Magyar népmesemert
- 10 WEIS ISTVÁN : A magyar falu
- 12 HILLEBRAND JENŐ : Az őskor története
- 14 BARTONIEK EMMA : A középkor
- 17 KMOŠKÓ MIHÁLY : Az Iszlám
- 18 BALLA ANTAL : Az utolsó száz év története
- 19 TÖRÖK PÁL : A francia forradalom
- 20 LIGETI LAJOS : Kína
- 22 V. D. BARKER : Az angol civilizáció (Mult és jelen)
- 23 KOMORÓCZY GYÖRGY : A mai Lengyelország
- 25 GRATZ GUSZTÁV : Európai külpolitika
- 26 KNIEZSA ISTVÁN : A szlávok
- 27 BAJZA JÓZSEF : Jugoszlávia
- 28 SZÁSZ ZSOMBOR : Románia
- 29 GOGOLÁK LAJOS : Csehszlovákia
- 30 VILLANI LAJOS BÁRÓ : A mai Olaszország
- 32 GYÖRY JÁNOS : A francia irodalom kis tükre
- 33 SZERB ANTAL : Az angol irodalom kis tükre
- 34 VÁRADY IMRE : Az olasz irodalom kis tükre
- 35 PUKÁNSZKY BÉLA : A német irodalom kis tükre
- 37 BABITS MIHÁLY : Dante
- 39 KÁLLAY MIKLÓS : A legújabb líra a világirodalomban
- 42 ALFÖLDI ANDRÁS : Magyarország népei és a római birodalom
- 43 ZIMMERMANN ÁGOSTON : Fejlődéstan
- 44 RAPAICS RAYMUND : A növény felfedezése
- 45 BARTUCZ LAJOS : Mikép fedezte fel az ember önmagát
(Kis antropológia)

Ara kartonban 80 fillér, egészvászonba kötve 1.20 P

KINCSESTAR

46	MENDŐL TIBOR: Táj és ember
47	BIRÓ BERTALAN: Eugenika
48	SCHENK JAKAB: Madarak
50	GENTHON ISTVÁN: Budapest multja és művészete
51	MAGYAR BÁLINT: A százéves Nemzeti Színház
53	FITZ JÓZSEF: A könyv története
54	HARASZTI EMIL: A tánc története
55	HARASZTI EMIL: Zenei formák és műfajok
56	LUTTOR FERENC: Róma (A város a történelem tükrében)
58	GLATZ KÁROLY: Velence multja és művészete
60	JUDIK JÓZSEF: A pénz
63	RADNÓTI ISTVÁN: A magyar mezőgazdaság világmárkái
64	KERÉK MIHÁLY: Földbirtokpolitika
65	LAKY DEZSŐ: Népesedéspolitika
66	CZETTLER JENŐ: Agrárpolitika
67	IHRIG KÁROLY: Szövetkezetek
71	SZABÓ VENDEL: Katholicizmus
72	BALANYI GYÖRGY: Szerzetesrendek
74	RÉVÉSZ IMRE: A reformáció
75	SZABÓ VENDEL: A pápaság
76	NAGY JÓZSEF: A filozófia nagy rendszerei
82	IFJ. ERDÉLY SÁNDOR: A szén
83	STEINER LAJOS: Időjárás
84	LASSOVSKY KÁROLY: Világrendszerek
92	NYIRŐ GYULA: Psychoanalysis
93	MOSONYI JÁNOS: A emberi idegrendszer
94	BURGER KÁROLY: Az egészséges nő
96	SZŐLLŐSY LAJOS: A táplálkozás
102	JULIER FERENC: A hadvezetés művészete
103	SZENTNÉMEDY FERENC: A repülés
104	RÉCZEY FERENC: A fegyveres Európa
105	SIK SÁNDOR: A cserkészet
106	GICZEY GYÖRGY: Légvédelem, gázvédelem
114	LUKÁCS KÁROLY: A Balaton
121	KOVRIK BÉLA: Szociálpolitika
123	MIHELICS VID: Keresztényszocializmus
142	MARKÓ ÁRPÁD: II. Rákóczi Ferenc
143	KERESZTURY DEZSŐ: Arany János
144	VOINOVICH GÉZA: Petőfi